

“Nič in nihče ni popoln. To velja tudi za medije v jugovzhodni Evropi. SEEMO je do zdaj nešteto krat izrazil svojo zaskrbljenost zaradi odnosa javnosti in politikov do novinarjev in medijev ter zaradi njihove varnosti. V Evropi je zagotavljanje svobode izražanja naša skupna odgovornost.”

Erhard Busek, predsednik Inštituta za Donavsko regijo in osrednjo Evropo s sedežem na Dunaju, koordinator Pobude za sodelovanje v jugovzhodni Evropi.

“Rad bi izrazil svojo podporo delu mednarodne nevladne organizacije SEEMO, ki že vrsto let združuje urednike, založnike medijev in vodilne novinarje južne in vzhodne Evrope. Rad bi poudaril, da imamo iste cilje, saj je ena izmed prioritete mojega predsedniškega mandata prav sprava med državami regije, vzpostavitev sodelovanja na različnih poljih ter razvoj prijateljskih odnosov med nacijami.”

Ivo Josipovic, predsednik Hrvaške (2010-2015).

“Poglavitna naloga SEEMO je vedno bil boj za svobodo tiska in proti korupciji ter vzpostavitev omrežij, ki povezujejo predstavnike medijev iz regije z mednarodnimi organizacijami. SEEMO danes uživa spoštovanje tako medijskih podjetij kot lastnikov medijev, novinarjev ter drugih pomembnih igralcev v družbi, vključno z vodilnimi politikami in mednarodnimi organizacijami.”

Dr. Michael Spindelegger, nekdanji vicekancelar in minister za zunanje zadeve Avstrije.

“SEEMO igra ključno vlogo pri zaščiti, podpori in usmerjanju novinarjev v južni, vzhodni in osrednji Evropi.”

Marina Constantinoiu, glavna odgovorna urednica *Jurnalul National*, Bukarešta, Romunija.

“Odzivi in podpora SEEMO sta bili zelo pomembni zame, ne samo v moralnem smislu, ampak tudi v doseganju hitrejšega odziva inštitucij. Pritisk, ki ga izvajajo mednarodne organizacije na Hrvaške oblasti je zelo pomemben saj potrjuje da tudi izven Hrvaške opazujejo tovrstne primere.”

Drago Hedl, poročevalec *Jutranjega lista*, Zagreb-Osijek in avtor.

“Užival sem podporo SEEMO od samega začetka, ko je naslovil prva javna pisma na takratnega predsednika vlade Vojislava Koštunice in ministra za notranje zadeve Dragana Jočića. SEEMO je bil pomemben vir podpore, pomoči in tolažbe, ki sem jo potreboval v času, ko sem bil tarča napadov. Velika zahvala SEEMO in vsem kolegom, ki so del te organizacije.”

Vladimir Mitrić, dopisnik *Večernjih novosti* iz Loznice, Srbije.

“Težko je izpostaviti velik pomen tovrstne (SEEMO) pomoči. Za primere, kot je moj, je zelo pomembno, da so vidni tako doma kot v tujini.”

Anuška Delić, raziskovalna novinarka časnika *Delo*, Ljubljana.

“SEEMO je zame zelo pomembna organizacija, ki mi je omogočila strokovno izpopolnjevanje na številnih področjih. Je platforma, ki ponuja mreženje med novinarji v celotni regiji in izmenjavo izkušenj in znanj. Ponudila mi je pomoč, ko sem zbolel in jo potreboval, a tudi vzdrževanja prostora za delo v časih, ko sta izolacija in pritisk iz lastnega okolja bila najbolj močna in nevarna.”

Esad Hećimović, urednik OBN TV iz Sarajeva, Bosna-Hercegovina.

SEEMO Priročnik varnostne mreže Napotki za delo novinarjev

SEEMO

Priročnik varnostne mreže

Napotki za delo novinarjev
v posebnih/izrednih razmerah

Avtorji: Saša Leković, Jorgos Papadakis
in Slađana Matejević

Urednik: Radomir Ličina

S · E · E · M · O

INTERNATIONAL ACADEMY
International Media Center

Osservatorio
balcani e caucaso

SECEPRO
South East and Central Europe PR Organisation

Safety net for European Journalists
A Transnational Support Network
For Media Freedom in Italy and South-east Europe

SEEMO

Priročnik varnostne mreže

Napotki za delo novinarjev v posebnih/izrednih razmerah

Avtorji: Saša Leković, Jorgos Papadakis in Slađana Matejević

Urednik: Radomir Ličina

S · E · E · M · O

INTERNATIONAL ACADEMY
International Media Center

 Osservatorio
balcani e caucasio

SECEPRO
South East and Central Europe PR Organisation

Priročnik varnostne mreže – Organizacija za medije Jugovzhodne Evrope SEEMO – SECEMO, SEEMO – IPI – Mednarodna akademija – Mednarodni center za medije in Organizacija za PR v jugovzhodni in srednji Evropi (SECEPRO),

Dunaj 2015

         A Transnational Support Network
Safety net for European Journalists For Media Freedom in Italy and South-east Europe

S E E M O

Priročnik varnostne mreže

Napotki za delo novinarjev v posebnih/izrednih razmerah

Avtorji: Saša Leković, Jorgos Papadakis in Slađana Matejević

Založnik

Organizacija za medije Jugovzhodne Evrope, SEEMO – IPI, SEEMO – SECEMO,
Mednarodna akademija – Mednarodni center za medije in Organizacija za PR v jugovzhodni
in srednji Evropi (SECEPRO), Dunaj.

Predstavniki založnika

Oliver Vujović

Urednik

Radomir Ličina

Korektura/prevod/lektoriranje/pomoč pri prevodu

Bojan Kavčič, Saša Leković, Radomir Ličina, Jorgos Papadakis, Kristina Stevančević, Siobhan Hagan,
Marina Constantinoiu, Lyudmila Handzhiyska, Ida Černe, Slađana Matejević, Anja Antić, Özgün Özçer,
Irene Dioli, Dragan Sekulovski, Istvan Deak.

Priprava za tisk

Rastko Ličina

Naklada

6000 (skupaj v vseh jezikih)

Natisnila tiskarna

Digitprime, Beograd v sodelovanju z Standard 2, Beograd

Vsebina pričujočega dela je objavljena z licenco Creative Commons. Uporabniki lahko reproducirajo celotno knjigo ali dele na svojih spletnih straneh, blogih, družbenih omrežjih idr. ob navedbi naslednjega besedila “Izvirno besedilo je objavila Organizacija za medije Jugovzhodne Evrope (SEEMO) – SEEMO, SECEMO, v sodelovanju z Osservatorio Balcani e Caucaso, Mednarodna akademija – Mednarodni center za medije in Organizacija za PR v jugovzhodni in srednji Evropi (SECEPRO) 2015 / Oliver Vujović.”

Projekt “Varnostna mreža za evropske novinarje. Meddržavno omrežje za podporo svobode medijev v Italiji in Jugovzhodni Evropi” je bil financiran s strani Evropske unije. Publikacija je bila pripravljena s pomočjo Evropske unije. Vsebina publikacije je v izključni odgovornosti SEEMO in nikakor ne odraža stališča Evropske unije.

Kazalo:

Beseda založnika	7
Uvod	9
I.: Poročanje v izrednih razmerah	11
Splošno uporabna pravila	11
A. Poročanje iz vojnih območij	11
- Kaj to je	11
- Kako poročati	13
- Primer/pretekle izkušnje	19
B. Poročanje sredi demonstracij, socialnih nemirov in nasilnih razmer	31
- Kaj to je	31
- Kako poročati	32
- Primer/pretekle izkušnje	34
C. Poročanje o naravnih katastrofah	36
- Kaj to je	36
- Kako poročati	37
- Primer/pretekle izkušnje	39
II.: Poročanje pod pritiskom	41
Splošno uporabna pravila	41
A. Notranji pritiski (kolegov, nadrejenih in delodajalcev):	41
- Kaj to je	41
- Kako poročati	42
- Primer/pretekle izkušnje	43

B: Zunanji pritiski (politiki, podjetja, oglaševalci):	44
- Kaj to je	44
- Kako poročati	44
- Primer/pretekle izkušnje	45
C. Poročanje pod pritiskom neposrednih groženj in tožb	46
- Kaj to je	46
- Kako poročati	47
- Primer/pretekle izkušnje	47
III.: Osnovna načela etičnega in objektivnega novinarstva	55
A. Korupcija	56
- Kaj to je	56
- Kako poročati	56
- Primer/pretekle izkušnje	58
B: Kako se izogniti ali popraviti napake	58
- Kaj to je	58
- Kako poročati	59
- Primer/pretekle izkušnje	59
C: Poročanje pod vplivom etnične, jezikovne, politične, kulturne ali športne skupnosti	61
IV.: Izzivi novih tehnologij	65
V.: Splošni nasveti	71
VI.: Dokumenta	77
VII.: Nasveti po državah	79
O avtorjih	81

Beseda založnika

Čeprav je med državami južne, osrednje in vzhodne Evrope – področje, v katerem deluje SEEMO – deset članic Evropske unije in še nekaj držav, ki se pogajajo za vstop ali želijo pristopiti k evropski družini, stanje v medijih na tem področju še zdaleč ni zadovoljivo. Medijske hiše in posamezni novinarji so prepogosto tarča različnih groženj, pritiskov, omejitev in celo napadov s strani različnih interesnih skupin, osebnosti iz t.i. “podzemlja” ali celo političnih institucij, na čelu katerih so “demokratično” izbrani voditelji.

Ta žalostna stvarnost je očitna tudi v tako rekoč “normalnih in stabilnih” okoliščinah v skoraj vseh družbah na omenjenem območju. Vendar je ta stvarnost veliko bolj temačna v nemirnih in nestabilnih okoliščinah, ki niso redke v nekaterih od držav Jugovzhodne Evrope. Veliko preveč medijskih osebnosti in novinarjev je bilo in je izpostavljeno različnim nevarnostim, tveganjem in napadom, tako političnim kot finančnim ali celo fizičnim. Veliko preveč kolegov še vedno “živi” in dela pod nenehnim policijskim nadzorom in zaščito; preveč brutalnih napadov ali celo umorov poročevalcev ostaja nerešenih ali neraziskanih, medtem ko so njihovi izvajalci nekaznovani.

Ob sami ustanovitvi Organizacije za medije Jugovzhodne Evrope leta 2000 in v nekaj naslednjih letih je imel SEEMO možnost zagotavljanja določene zaščite novinarjem, ki so se znašli v resnih težavah. Žal so ti dnevi davno minili, bili smo prisiljeni spremeniti naš način delovanja in jim, namesto neposredne zaščite novinarjev, ponuditi podporo s protesti, naslovljenimi na oblasti njihovih držav. Veliko število omenjenih prošenj in zahtev je doseglo določene pozitivne učinke, čeprav se zelo pogosto splošni pogoji dela naših kolegov v posebnih in izrednih okoliščinah niso izboljšali

SEEMO je zelo dejaven v podpori novinarjem, ki so tarča napadov ali pritiskov. Naša osrednja naloga je zaščititi svobodo tiska s ponujanjem pomoči novinarjem in medijskim hišam v Jugovzhodni Evropi. Več kot 65 odstotkov sporočil in protestnih pisem, ki jih je SEEMO v preteklosti naslovil na vladne in druge uradnike, je imelo pozitivne učinke. Vsak protest, ki ga objavi SEEMO, je posredovan vodilnim regionalnim in mednarodnim medijem, državnim in mednarodnim vladnim ali nevladnim organizacijam, politikom in javnim osebnostim ali institucijam. SEEMO ima prav tako posebne spletne strani za

svobodo medijev. Med svojimi dejavnostmi SEEMO izvaja tudi misije za svobodo tiska (Press Freedom Missions) in obiske za nadzor stanja v medijih (Monitoring Visits). V preteklosti je SEEMO ponujal tudi tehnično opremo in drugo neposredno pomoč novinarjem. Prav tako je zagotavljal najnujnejšo pomoč novinarjem, ki so bili tarča smrtnih groženj.

Ena *BBC*-jevih zgibank o načelih in vrednotah novinarskega dela piše, da bi v popolnem svetu uredniške smernice za novinarje lahko zapisali v enem samem stavku: piši po svoji najboljši presoji. Žal svet, v katerem živimo, še zdaleč ni popoln, še posebno v Južni in Vzhodni Evropi.

Zato se je SEEMO odločil novinarjem ponuditi pomoč s praktičnim, če ne celo pragmatičnim priročnikom, ki vsebuje konkretne primere in nasvete o tem, kako se obnašati in odzvati v izrednih okoliščinah, in nekaj osnovnih pravil profesionalnega in nepristranskega obnašanja, ki predstavljajo osnovo našega poklica. Priročnik ponuja tudi nekaj izkušenj kolegov, ki so doživeli različne grožnje, pritiske in druge izzive. Naj izpostavimo, da je priročnik objavljen v angleščini in tudi v bolgarščini, hrvaščini, grščini, italijanščini, makedonščini, črnogorščini, srbsščini, slovenščini, romunščini in turščini.

Upamo, da bodo priporočila koristila tistim med vami, ki bi se znašli v podobnih okoliščinah.

Pričujoči priročnik je bil objavljen v okviru projekta “Varnostna mreža za evropske novinarje“, financiranega s strani Evropske unije, s katerim je Evropsko meddržavno partnerstvo, ki ga koordinira italijanska skupina strokovnjakov Osservatorio Balcani e Caucaso (OBC), v letu 2014 raziskalo stanje svobode medijev v Italiji, Jugovzhodni Evropi in Turčiji. Sodelujoči v projektu so med drugim spodbujali izmenjavo znanj v okviru zelo razdrobljene skupnosti za svobodo medijev; nadzorovali, dokumentirali in poročali o kršitvah svobode medijev v enajstih državah Evrope; na spletu množično sporočali in označevali stotine kršitev svobode medijev po Evropi; ponudili konkretno podporo poročevalcem in zaposlenim v medijih, ki so bili tarča groženj; širili zavest javnosti o težavi, ki je skupna tako vzhodu kot zahodu.

Radomir Ličina, urednik

Uvod

Pričujoča varnostna priporočila predstavljajo del širše iniciative, katere namen je pomagati predstavnikom medijev na območju, da bodo bolj varni in zaščiteni pri vsakdanjem delu, in da bodo hkrati ohranili svojo profesionalnost in odgovornost. Preveč je primerov v mnogih državah, v katerih so bili v preteklosti in tudi danes novinarji ali mediji namenoma ali naskrivaj tarča napadov ali groženj s strani tistih, ki se bojijo nadzora javnosti, bodisi da so to podkupljivi politiki, tajkuni, obsedeni z močjo njihovega denarja ali najtemnejše sence podzemlja. Politično, pravno in finančno okolje postaja vse bolj sovražno do medijev celo v državah Evropske unije.

Zato so se Organizacija za medije Jugovzhodne Evrope (SEEMO) v sodelovanju s SEEMO – SECEMO, Mednarodna akademija – Mednarodni center za medije in Organizacija za PR v jugovzhodni in srednji Evropi (SECEPRO) s sedežem na Dunaju in skupina strokovnjakov, združenih v Osservatorio Balcani e Caucaso (OBC) iz italijanskega Rovereta (ki opazuje 26 držav Jugovzodne Evrope, Turčije in Kavkaza, med katerimi je šest članic Evropske unije), odločile skupaj oblikovati kratka in uporabna priporočila novinarjem in medijem, ki bi se lahko znašli v težavah med izvajanjem svojega poslanstva.

Priročnik vsebuje definicije, nasvete in praktične primere, povezane z rednim delom medijskega osebja in medijskih hiš v izrednih okoliščinah, kot je poročanje o vojnah, demonstracijah ali družbenih nemirih, o naravnih in drugih katastrofah, izpostavljenost notranjim ali zunanjim pritiskom, grožnjam ali sodnim pregonom, in seveda nekaj osnovnih etičnih načel novinarstva, med drugim o korupciji in drugih izzivih, ki jih prinaša nova tehnološka doba. Nekaterim temam, kot na primer vojnemu poročanju, smo posvetili več prostora tudi spričo dejstva, da ima eden glavnih avtorjev knjige, Saša Leković, neprecenljive izkušnje s tega področja. Po drugi strani pa lahko tovrstno znanje in nasvete uporabimo tudi v drugih podobnih okoliščinah.

Založnik in avtorji tega priročnika verjamejo, da bo kljub morebitnim pomanjkljivostim pričujoča knjiga dosegla svoj cilj in dober namen, ter pomagala novinarjem, da se bodo učinkoviteje soočali s sovražnim ali nasilnim odzivom, ki ga poročanje sproža v javnosti ali nasploh, in da bodo branili svobodo medijev in govora kot enega izmed temeljev svobode.

I.:

Poročanje v izrednih razmerah

A. Poročanje iz vojnih območij

Poročanje iz vojnih območij zahteva zelo obširno in natančno pripravo ter upoštevanje nekaterih pravil med terenskim delom s ciljem zmanjšanja nevarnosti za poročevalca. Veliko priporočil, ki veljajo za pripravo in terensko delo vojnih poročevalcev, je uporabnih tudi pri poročanju v drugih izrednih okoliščinah, kot so nasilne demonstracije, poplave, požari ali drugi nevarni dogodki.

Zato bomo v tem priročniku začeli s poglavjem o poročanju iz vojnih območij. To je tudi razlog, da bo to poglavje bolj obširno in poglobljeno.

V poglavjih, ki bodo temu sledila, ne bomo ponavljali osnovnih priporočil za poročanje iz vojnih območij, ki so uporabni tudi v drugih izrednih razmerah. Namesto tega se bomo osredotočili na vprašanja, ki so značilna za določene dogodke in pojave. Prav tako so avtorji, v primerih ko je to bilo možno, uporabili lastne izkušnje. V primerih, ko tovrstnih izkušenj niso imeli, so se sklicevali na izkušnje drugih novinarjev, večinoma z Jugovzhodne Evrope ali drugih področij sveta. Najboljše bi bilo, če znanj in veščin za delovanje v vojnih območjih ne bi nikoli potrebovali, ampak kljub temu je dobro, če ste z njimi seznanjeni. Verjemite, pogosto so tovrstne veščine koristne tudi v času, ko vlada mir.

Kaj to je

Poročanje lahko poteka iz prvih vrst na bojiščih ali iz celotnega področja, ki ga je posredno ali neposredno zajela vojna. Poročanje iz vojnih območij je potencialno najbolj nevarno okolje, v katerem se lahko znajde poročevalec, saj tam ne veljajo običajna pravila obnašanja in se okoliščine lahko korenito spremenijo v zelo kratkem času. Pogosto v takih okoliščinah novinar ne more samostojno odločati, koliko časa

bo ostal v določenem nevarnem območju ali pa kdaj ga bo lahko varno zapustil. Kateri so poglavitni izzivi?

Med bivanjem in zbiranjem informacij v vojnem območju se poročevalec sooča z nevarnostjo, da bi bil ranjen ali ubit. Ob tem ne more z gotovostjo vedeti, kdaj ali od koga mu grozi največja nevarnost. Bodisi da poroča s prve bojne linije ali iz katerega drugega vojnega območja, grozi novinarju nevarnost raket, min ali izstrelkov.

Če so v njegovi bližini pripadniki ene od zoperstavljenih strani (kar se najbolj pogosto dogaja na vojnih območjih, v prvi liniji fronte), poročevalcu grozi nevarnost napadov nasprotne strani. Novinar ni ne oborožen ne pripravljen za boj, saj je njegovo poslanstvo poročanje in ne bojevanje.

Poročevalcu prav tako grozi nevarnost od borcev v njegovem okrožju, saj se tudi oni sami, zaradi specifičnih zelo stresnih razmer (npr. izguba soborcev), lahko izživljajo nad njim. Lahko ga tudi obtožijo, da je s svojo navzočnostjo odgovoren za neljubi dogodek, ali pa je njegova glavna krivica dejstvo, da je "tujec" v njihovi skupini.

Tveganja za varnost novinarjev iz vojnih območij se ne končajo z zbiranjem informacij, temveč se lahko nadaljujejo tudi po objavi poročil, zlasti če novinar na določenem območju biva dalj časa ali se tja pogosto vrača. Borci in prebivalci vojnih območij se pogosto zelo emotivno odzivajo na poročanje o njih in o dogodkih v njihovem kraju. Če s poročanjem niso zadovoljni (tudi v primerih, ko samih zapisov določenega poročevalca niso videli ali slišali sami, ampak o njih zvedeli iz govoric ali posredno), se lahko včasih tudi ostro odzovejo. Novinarju lahko omejijo gibanje po območju, lahko je izgnan, poškodovan ali celo umorjen.

Poleg novinarjev, ki so v vojno območje prispeli po naročilu svojih urednikov, in neodvisnih poročevalcev, ki so se sami odločili za prihod, obstaja še ena kategorija vojnih novinarjev. Njim ni bilo treba potovati v vojno območje, saj so v njemu že živeli. Tovrstni novinarji dobro poznajo samo območje in ljudi, ki tam živijo, vključno z lokalnimi borci. To ni vedno v njihov prid. V primerjavi z novinarji, ki so v vojno območje prispeli iz drugega mesta, države ali celine, lokalne poročevalce pozna večina krajanov in tudi borcev. V stresnih razmerah se lahko stari nesporazumi, predsodki ali spori znova razplamtijo in prerastejo v napad na poročevalca. V primeru, da lokalnemu prebivalstvu in borcev niso všeč njihova poročanja, je pritisk na lokalne novinarje veliko večji kot na druge novinarje. V vojnih razmerah lokalno okolje od novinarjev najpogosteje pričakuje, da ne bodo spoštovali najvišjih standardov svojega poklica. Zato se tovrstni poročevalec sooča z izbiro "naše" ali "njihove" strani, t.j. da ali širi propagando v prid svojega okolja ali poroča objektivno. Dodatni izziv predstavlja okoliščina, ko poročevalec živi v vojnem območju skupaj s svojo družino.

Včasih se poročevalec sooča s pritiski, da bi sodeloval z vojaškimi, policijskimi ali obveščevalnimi agencijami, predvsem če potuje v področja, ki so zanj preveč negotova. Prav tako obstaja nevarnost, da bi njegove informacije zlorabil drugi poročevalec, ki sodeluje z obveščevalnimi ali drugimi varnostnimi agencijami, ali celo sami obveščevalci, ki se lažno predstavljajo kot novinarji. Tovrstni dogodki so povsem običajni v vojnih območjih.

Kot zadnje, vendar nič manj pomembno, obstaja velika nevarnost da bi novinarja obtožili vohunjenja, predvsem v razmerah, ko je veliko žrtev med lokalnim prebivalstvom ali borci.

Kako poročati

Poročanje iz vojnih območjih, tako kot vsako drugo poročanje, zahteva izjemno pripravljenost. Ta vključuje odlično obvladovanje novinarskih pripomočkov in metod, a tudi dobro poznavanje zemljepisnih in zgodovinskih ter drugih podatkov v zvezi z območjem, s katerega bo novinar poročal. Tovrstne priprave so nujne tudi za lokalne poročevalce, pa čeprav so bolj seznanjeni z lokalnim okoljem in ljudmi kot novinarji, ki pridejo iz drugih območij.

Ključnega pomena je vedeti ne samo, kdo se bori proti komu in zakaj, ampak tudi, kakšne so politične razmere na vojnem območju, kdo so vodilni med borci in med lokalnimi oblastmi. Običajne institucije civilne vlade pogosto ne delujejo v vojnih razmerah ali na področjih, kjer se odvijajo najhujši spopadi. Nadomeščajo jih različni centri za upravljanje v krizi. Včasih ne obstaja nobena druga oblika organizacije, razen vojaške ali, mogoče, policijske. V nekaterih primerih so tam samo paravojaške enote. Tovrstne razmere so izjemno nevarne za poročevalce.

Pred odhodom na vojna območja zberite informacije od novinarjev, ki so tam že bili in stopite v stik z drugimi poročevalci, ki se odpravljajo na isto območje. Če tovrstnih novinarjev ne poznate, jih poiščite s pomočjo novinarskih omrežij. Prav tako pripravite pred odhodom seznam imen in kontaktnih informacij vojaških uradnikov, policije in drugih civilnih uradov (če delujejo v vojnih območjih). Ugotovite, kdo jih dobro pozna in si pripravite seznam ljudi, ki bi vam lahko pomagali, ko boste v vojnem območju. Sestavite s tudi seznam tistih, ki se jih je treba izogniti.

Zagotovo poskusite ugotoviti, katerim osebam lahko zaupate ali jih prosite za pomoč, če bi jo potrebovali. Če nikoli niste bili na tem območju, si poskusite pridobiti zaupanje in povezave s pomočjo kakšnega posrednika: nekoga, ki dobro pozna vas in vašega morebitnega sodelavca v vojnem območju. Ob tem je zelo pomembno, da res dobro poznate tega posrednika in mu popolnoma zaupate.

Ko se odpravljate v vojno območje, iz katerega boste poročali, se zavedajte, da ne morete biti nikoli prepričani, kako dolgo in v kakšnih pogojih boste tam delali in živeli, ne gleda na vaše načrte. Bodite pripravljeni na bistveno daljše bivanje in na dosti slabše pogoje dela in bivanja od pričakovanih. V nadaljevanju je nekaj priporočil v zvezi s potjo in pripomočki, ki jih je potrebno vzeti s sabo in prav tako tistih, ki na vojnih območjih niso priporočljivi.

Vozilo

Nasploh ni priporočljiv odhod v vojna območja z lastnim vozilom. Ne morete biti prepričani, da se boste z njim lahko prevažali naokrog brez težav in, tudi če bi se, boste zelo opazni. Če ste prisiljeni zapustiti vaše vozilo med poročanjem z drugega mesta, obstaja velika verjetnost, da vam bodo vozilo ukradli, poškodovali ali uničili. Prav tako obstaja možnost, da si bo policija ali vojska prilastila vaše vozilo in ga uporabila za lastne potrebe. Tudi če se nič od tega ne bi zgodilo, vas lahko že navadna okvara na vozilu prisili, da ga zapustite in nadaljujete brez njega.

Zato je najbolje uporabljati javni prevoz (če deluje oziroma do mesta, do katerega deluje) in potem tam najeti storitve lokalnih prebivalcev. Pri tem je treba biti izjemno pazljiv in se, v kolikor je to mogoče, dogovoriti vnaprej. Med pripravami na odhod preverite, ali lahko stopite v stik z zanesljivimi ljudmi, ki bi jih lahko najeli, da vas prevažajo z lastnim vozilom. Včasih boste mogoče potrebovali enega voznika z vozilom na eni in drugega na nasprotni vojskujoči se strani. Misliti morate tudi na varnost oseb, s katerimi sodelujete ali katerih storitve uporabljate, saj s tem sledite profesionalni etiki in si zagotavljate lastno varnost.

Osebnih predmeti (nahrbtniki, oblačila, čevlji, denar, dokumenti)

Najbolje je, če s sabo vzamete čim manj stvari, saj se boste tako lažje in hitreje premikali in svoje delo opravljali z manj težav. Nekatere osebne predmete lahko pustite na varnem mestu, do katerega bi vi ali nekdo, ki mu zaupate, lahko hitro prišli, če bi jih potrebovali. Čim manj predmetov imate s sabo, tem bolje.

Če je možno, imejte pri sebi vedno enega ali dva nepremočljiva in ognjevarna nahrbtnika. Lahko si namestite enega na hrbet in drugega spredaj ter si s tem zagotovite proste roke. Priporočljivo je, da je hrbtni nahrbtnik anatomsko oblažjen, medtem ko je pri obeh dobro, da imata čim več žepov in prilagodljivih jermenov, da ju lahko oblikujete po potrebi. Tako boste z nahrtniki lažje rokovali in jih nosili. Tako bodo tudi pripomočki, ki bi jih potrebovali (npr. telefon, kamera, baterijska svetilka, dokumenti ali lepilni trak), na dosegu roke, ne da bi si morali nahrbtnik sneti. Tovrstna pripravljenost tudi zmanjša verjetnost, da bi izgubili ali zlomili kaj, če bi bili prisiljeni v naglici teči vstran ali skočiti v zaklonišče. Posledično se tako tudi zmanjša možnost poškodb.

Uporabljajte posebna zaščitna pokrivala (vreče, zaščitne folije, etuije) za denar in dokumente. Najbolje je, če denar in osebne dokumente shranite v zaščitno vrečo in jo nosite pod oblačili - z izjemo vaše novinarske kartice. Novinarska izkaznica naj bo na vidnem mestu postavljena tako, da jo lahko hitro skrijete, če bi bilo to potrebno. Včasih vam na vojnih območjih vidna novinarska izkaznica lahko reši življenje. Drugič dosežete enak cilj s skrito izkaznico. Če nimate mednarodne novinarske izkaznice (tisto, ki jo izdaja Mednarodna zveza novinarjev), si jo zagotovite. Odvisno od okoliščin je za vašo varnost včasih bolje, če nosite na vidnem mestu mednarodno izkaznico in imate skrito izkaznico medija, za katerega poročate. Včasih je boljše, če storite obratno.

Neodvisno od letnega časa in vremenskih pogojev vzemite vzdržljive, udobne in tople čevlje. Robustni čevlji bodo odporni na različne podlage in vas bodo hkrati zaščitili. Izogibajte se novim čevljem, ki jih niste nikoli uporabili. Če čevlji niso prilagojeni vaši nogi, vam lahko povzročijo žulje in otežijo hojo in s tem ogrozijo vašo varnost.

Uporabljajte oblačila v več plasteh. Oblačila naj bodo iz vzdržljivih materialov, ki so enostavna za vzdrževanje in imajo čim večje število žepov. Tako si boste zagotovili dodatni prostor za stvari, ki bi jih želeli imeti pri roki in boste lahko odvrkli ali dodali oblačila po potrebi. Dobro izbrana oblačila poenostavljajo pranje in sušenje ter dalj časa trajajo. Zato lahko s sabo vzamete manj oblačil, kar predstavlja veliko prednost pri daljšem bivanju v vojnih območjih. Čim manj stvari imate s sabo, lažje se boste gibali in bolj varni boste.

Hrana

Čeprav ne morete s sabo vzeti zaloge hrane, ki bi zadostovale za celoten čas vašega bivanja na bojišču, je potrebno zagotoviti, da imate v vsakem trenutku nekaj hrane pri sebi, saj nikoli ne veste, kdaj in koliko hrane boste lahko našli. S sabo je priporočljivo vzeti nekaj manjših konzerv s hrano z daljšim rokom trajanja. V primeru, da si zagotovite drugo hrano, boste lahko konzerve dalj časa hranili. Prav tako vam ne bo treba skrbeti, da se bo hrana pokvarila, kot tudi, če bi nosili s sabo večje konzerve, ki jih ne bi mogli pojesti v enem samem obroku.

Če je možno, si priskrbite vitaminske ploščice in nekaj sladice. Najboljša čokolada je tista za kuhanje. Poleg tega, da je sladka, se težje topi kot navadna čokolada. Zagotovite si tudi posodo za vodo. Najbolje je, če vzamete termovko, saj je robustna in njen pokrovček vam lahko služi kot skodelica za čaj, kavo ali druge pijače.

Ne pozabite vzeti tudi žepnega noža (Swiss Army knife), ki vam bo pomagal pri odpiranju konzerv in rezanju hrane, tako tiste, ki ste jo prinesli s sabo ali druge, ki jo boste sami našli na terenu. Naj bo opremljen tudi z odpiralom za steklenice, iglo in majhnimi škarjami.

Tovrstni noži so zelo uporabni, saj vam omogočajo, da z njimi odpirate konzerve ali vzdržujete nohte, odpirate ključavnice ali režete vrvi. Pomaga vam pri prehranjevanju, a tudi poveča vašo varnost. V skrajnih primerih ga lahko uporabite tudi za lastno obrambo.

Oprema, naprave za elektronsko komunikacijo in zaščito komunikacije

Situacija je danes popolnoma drugačna kot v preteklih desetletjih. Prenosniki, digitalne kamere in celo miniaturne, ampak visoko kakovostne kamere ali pametni telefoni, visoko sofisticirana tehnologija in brezžični dostop do interneta omogočajo novinarjem takojšnje pošiljanje besedil, fotografij in video materiala praktično s same frontne linije ali z bojišča.

To predstavlja ogromno prednost tako za današnje vojne poročevalce, kot tudi za poročanje na sploh v primerjavi s časom pred zgolj dvajsetimi leti.

Kljub temu ima tako kot vsak drugi tehnološki napredek tudi ta svojo slabo plat. Zahvaljujoč njemu je veliko lažje nadzorovati delo novinarjev, vključno s tistimi na bojiščih. Moderna tehnologija omogoča lažje in neopaženo nadzorovanje gibanja novinarjev, s kom komunicirajo, kakšne informacije so shranili na svojih prenosnikih ali telefonih. Dejstvo je, da zaradi tega varnostne ali obveščevalne službe ali katerekoli druge zainteresirane službe, ki razpolagajo s potrebno opremo (ki ni vedno draga ali zahtevna za uporabo), lahko predstavljajo nevarnost ali grožnjo za novinarja.

Zaradi tega je priporočljivo, da v prenosniku ali pametnem telefonu, ki ga uporabljate v vojnem območju, hranite čim manj zaupnih informacij. Tovrstne informacije lahko škodijo vam, vašemu delu ali drugim osebam, če bi prišle v zlonamerne roke. Vsa imena, številke telefonov in druge informacije, ki jih potrebujete za vaše delo na terenu, bi morale biti zapisane na papirju, če si jih ne morete zapomniti (in, če je možno, v kodah, ki ste si jih sami izmislili), ter shranjene v skritem predelku vašega nahrbtnika, vašega oblačila ali čevljev. Kode so lahko enostavne, bistveno je, da ste jih sami ustvarili.

Na primer, lahko napišete števila na naslednji način: 0 naj predstavlja 1, 9 predstavlja 2 itd. Uporabljajte vzdevke namesto imen ali, še bolje, pojme, ki vas bodo spominjali na določeno osebo in bodo brez kakršnega koli pomena za druge. Na primer, lahko uporabite vzdevek "bingo" za osebo, ki rada sodeluje v stavah ali tekmovanjih z nagradami, "vogal" za nekoga, ki živi na vogalu, itd. Tovrstno obnašanje bo zagotovilo večjo varnost za vas in za osebe, s katerimi ste povezani prek kontaktov. Čeprav navidezno primitivna, je tovrstna metoda zelo učinkovita.

V vsakem primeru hranite na vojnih območjih čim manj podatkov na vaših komunikacijskih napravah. Vsakič, ko vam potrdijo, da je bila uspešno prejeta kakšna pomembna ali zaupna

informacija ali poročilo, jo izbrišite iz vaše naprave. Kljub temu ne izbrišite vseh podatkov, saj bi bilo sumljivo, če bi kdo od vas zahteval, da pokažete vaše delo in na napravi ne bi bilo nobene slike, videa ali dokumentov, ki bi jih lahko pokazali. Obstaja možnost, da se spomin na vaši napravi razdeli tako, da je del vsebine viden vsem, medtem ko je drugi del viden samo ob uporabi posebne kode.

Varnost vaše komunikacije in shranjenih informacij na vaših komunikacijskih napravah se bo bistveno izboljšana, če uporabljate šifrirano komunikacijo (obstaja možnost inskripcije vsebine nabiralnika elektronske pošte in telefonskih klicev), ali alternativne kanale komuniciranja (npr. elektronska pošta, ki je dostopna prek spleta, a ne pušča sledi na vaših napravah. Prav tako je možno instalirati "tavajoč" [wandering] IP naslov, ki otežuje drugim sledenje, saj se zdi, kot da nenehno spreminjate lokacije: Kanada, Irska, Nigerija... pa, čeprav ste ves čas na istem mestu – na bojišču na drugem koncu sveta). Nekateri zaščitni sistemi so prijazni do uporabnikov, medtem ko drugi zahtevajo boljše tehnične veščine in bolj zahtevna orodja. Pred odhodom na delo v bojnem območju se povežite z zaupanja vrednim strokovnjakom, ki bi vam lahko namestil potrebne varnostne sisteme in vas usposobil za njihovo uporabo.

Med bivanjem na terenu zbirajte informacije, namesto da bi jih širili naokrog

Nikoli ne pozabite, da ste na terenu, da bi zbrali čim več koristnih informacij in ne, da bi ljudem, ki jih srečujete, delili informacije: o tem, kaj počnete, kaj ste odkrili, kje in s kom načrtujete pot, koga boste srečali itd. Govorite o sebi in o tem, kaj ste že počeli. O tem, kaj trenutno počnete in kaj načrtujete, povejte samo toliko, kolikor je potrebno. Ko se pogovarjate o teh temah, dajajte vašim sogovornikom nepomembne informacije, izogibajte se nevarnim pogovorom v zvezi z varnostjo (kot je ocenjevanje vojaških operacij, politična stališča, nestrinjanje s sogovorniki). Izogibajte se pogovorom o specifičnih ali določenih zadevah, vendar nikoli ne lažite. Če vas sogovornik ujame na laži, tudi če je majhna in neškodljiva, vam ne bo več zaupal in včasih to lahko ogrozi tudi vaše življenje.

Prede se napotite v vojno območje, je izredno pomembno, da zagotovite, da bo več urednikov iz vašega medija nenehno dosegljivih v primeru, da bi morali potrditi vašo identiteto in dejstvo, da ste poročevalec, ki je bil poslan na teren. Prav tako zagotovite, da vas bodo krili, če bi kdo spraševal o vas in vašem bivanju v vojnem območju. Pustite imena in kontaktne podatke teh urednikov na vidnem mestu na vaših komunikacijskih napravah in brez zadržkov govorite o njih vašim sogovornikom. Omenite, da ste v rednih stikih z njimi, da bi vedeli, da ste dobro. To bi vam lahko rešilo življenje. Poleg kontaktov vaših urednikov vedno hranite kontakte predstavnikov mednarodnih organizacij za primer, da bi jih potrebovali. Seznanite ljudi s tem, saj imajo v vojnih območjih predstavniki mednarodnih organizacij večji

pomen kot uredniki. To dejstvo je lahko pomembno v primeru, če bi vam ali kakšnemu drugemu novinarju grozili ali hoteli poslati v zapor.

S pojavom televizije so na vojna območja začele vstopati celotne ekipe (vsaj en novinar, snemalec in voznik). Časopisi so pošiljali novinarja in fotografa vsakič, ko je to bilo mogoče. Posamezniki so bili redki, večinoma samostojni ali občasni poročevalci. Danes je ena sama oseba lahko hkrati novinar in snemalec, fotograf in voznik. Kljub temu, če je možno potovati v in iz vojnega območja v spremstvu druge osebe, je to lahko koristno tako za delo kot za morebitne nevarne situacije. Veliko vojnih novinarjev radi opravljajo terensko delo in izmenjuje informacije z drugimi novinarji. Bolj pomembno je opraviti dobro delo in ohraniti življenje, kot objaviti najnovejšo novico in umreti.

Izogibajte se temu, da vas povezujejo z vojaškimi ali paravojaškimi enotami. Čeprav vam lahko omogočijo enostavnejši ali dostop na sploh do nekaterih mest, boste s tem zgubili vašo samostojnost. Omenjene enote vas bodo dojele kot nekoga, ki je tu, da bi opravičil "našo" stran in obsojal "njihovo", kot nekoga, ki naj promovira "našo stvar" in ne kot novinarja, čigar naloga je točno poročanje. Če sprejmete tovrstno vlogo, boste izgubili integriteto. Če poročate resnično, pa tudi če ste pod zaščito in nadzorom ene od strani, lahko hitro zgubite življenje.

V vsakem primeru, ne hodite na prvo bojno linijo na bojišču, če se temu lahko izognete. Tam vam nihče ne more zagotoviti varnosti, ne glede na to, kako dobro ste se na to pripravili.

Preživeli ste vojno območje. Kako poročati o tem, kar ste odkrili?

Če ste dobro pripravili vaš odhod v vojno območje, zbrali informacije in se izognili vsem varnostnim pastem, lahko preostanek dela zglada zelo enostavno: pripraviti in objaviti poročilo. Kot vsak novinarski članek mora biti tudi vaš točen, jasen in zanimiv. Z vašimi poročili nikoli ne izpostavljajte ljudi dodatnim tveganjem, bodisi da gre za vojake ali civiliste, ki se borijo na eni ali na drugi strani fronte. Pozorno sestavite vaš članek tako, da ne boste nikakor škodili ljudem, ki mogoče niso na vojnem območju ali so povezani s kom na tem območju.

Seveda sami ne morete poznati različnih povezav med ljudmi, zato je pomembno, da v vašem poročilu ne uporabljate podatkov, ki niso ključnega pomena in bi lahko komurkoli povzročili škodo. Ne objavljajte imen mest ali drugih nepomembnih informacij. Tovrstna praksa bi morala biti pravilo med novinarji na sploh, je pa posebnega pomena pri vojnem novinarstvu. Mogoče se vam bo zdelo, da bo ob upoštevanju zgoraj navedenih pravil pisanje vsega, kar ste videli in slišali, preveč tvegano in naporno delo. Če ste iskren profesionalc, boste ta pravila spoštovali. V nasprotnem primeru obstaja še druga

možnost. Vsakomur, ki ni popolnoma pripravljen na odhod v vojno območje, ki ni pripravljen bivati tam in poročati v skladu z najvišjimi standardi, bi priporočili, da ne razmišlja o poklicu vojnega poročevalca!

Primer/pretekle izkušnje

Na začetku vojne na Hrvaškem, ko je takratna Jugoslavija krvavo razpadla, je Saša Leković že imel za seboj skoraj dvajset let izkušenj v novinarstvu. Nikoli prej si ni želel ali imel potrebo postati vojni poročevalec. Prav tako ni poznal nobenega vojnega poročevalca, ki bi mu lahko pomagal z nasveti. Ko je dojel, da je vojna neizogibna, se je odločil ostati v svojem mestu in nadaljevati z delom poročevalca, trdno odločen, da ne bo širil nobene propagande, ne glede na pritiske. Ko začne divjati vojna, se zgodijo nepričakovane stvari. V nadaljevanju je nekaj njegovih izkušenj vojnega poročevalca. Izbral je nekaj osebnih izkušenj in poskusil razložiti, kako je prišel do koristnih nasvetov, ki smo jih omenili na začetku tega priročnika.

Ko te lastno uredništvo izneveri – kako iz pomanjkljivosti narediti prednost

“Še preden se je začela vojna na Hrvaškem, sem 12 let delal na lokalni radijski postaji v Daruvarju, majhnem mestu na jugozahodu Hrvaške. Sočasno sem delal tudi kot dopisnik nacionalnega dnevnika *Vjesnik* in sedem let pisal tudi za drugi hrvaški dnevnik *Večernji list*. Užival sem popolno zaupanje urednikov obeh dnevnikov. Nikoli niso pošiljali novinarjev iz osrednjega uredništva v Zagrebu, da bi poročali o zgodbah iz območja, iz katerega sem jaz poročal, niti ko je bil predviden obisk hrvaškega predsednika. Tako je bilo do dogodka, ki je potekal nekega konca tedna spomladi 1991 v Pakracu, majhnem mestu kakih 20 kilometrov vzhodno od Daruvarja, ki je dejansko pomenil začetek vojne. Policisti srbske nacionalnosti so razorožili svoje hrvaške kolege v lokalni policijski postaji, jih uporabili kot talce in s tem sprožili oboroženo vstajo proti vladi.

“Prvi odziv države je bila prepoved dostopa na območje Pakraca vsem, razen osebam s posebno dovolilnico ministrstva za notranje zadeve. Moj dolgoletni fotograf Toni Hnojčik in jaz nisva dobila omenjene dovolilnice. Najin uredniški svet se naju je praktično odrekel. Namestnik ministra za notranje zadeve je prevzel neposreden nadzor nad vsebinami, ki jih je objavljala vladi naklonjen časnik *Vjesnik*. Ne da bi nas o tem obvestili, je *Vjesnik* dobil dovolilnici ministrstva za notranje zadeve in poslal svojega poročevalca in fotografa v področje Pakraca, ki se je že spremenilo v pravo vojno območje. Onadva naj bi poročala na vladi naklonjen način.

“Ker je bila daruvarska radijska postaja na poti iz Zagreba proti Pakracu tik na robu območja pod nadzorom vlade, sta se oglasila kolega iz *Vjesnika* in me zaprosila za pomoč.

Ker se je moral njun voznik vrniti v Zagreb, sta iskala lokalnega vodiča, ki dobro pozna območje in bi ju lahko odpeljal tja in v sam Pakrac. Ker sva s kolegom Hnojčikom sodelovala več kot desetletje, sva odreagirala enako kot vsa leta doslej. Predlagala sva, da bi jih Toni vozil s svojim avtom, ki je bil dobro znan lokalnem prebivalstvu v območju. Novinarja *Vjesnika* sta sprejela ponudbo.

“Toni je vedno nosil kamero v nahrbtniku. Nihče ga ni nikoli pregledal ali spraševal. Ko je odpeljal *Vjesnikova* novinarja v Pakrac in se z njima dogovoril, kje in kdaj naj bi ju počakal, sta onadva odšla poslušat izjavo policijskih in civilnih oblasti. Medtem je Toni lahko svobodno fotografiral. Ob dogovorjeni uri je počakal novinarja in ju odpeljal nazaj v Daruvar. Tudi tokrat ga nihče ni pregledal.

“Dokler sta *Vjesnikova* novinarja čakala na njunega voznika iz Zagreba, je voznik *Večernjega lista* prišel v Daruvar in prevzel Tonijeve fotografije, za katere sem se dogovoril z urednikom takoj ko je odšel v Pakrac. Takrat je to bil edini način za pošiljanje fotografij. Ko sta novinarja *Vjesnika* prispela v svoje uredništvo v Zagrebu, je bila izdaja časopisov za naslednji dan že v tisku. Brezbrižno sta odšla domov, prepričana, da sta bila onadva edina, ki sta poročala iz vojnega območja. Nikoli nisem izvedel, kako so se njuni uredniki počutili naslednje jutro, ko so odprli *Večernji list*, v katerem je bila, poleg napovedi na naslovnici, obširna reportaža s fotografijami na dveh osrednjih straneh.

“Čeprav se je za Tonija in zame ta dogodek končal dobro, nikakor ne bi svetoval podobnih podvigov, tudi če ste na domačem teritoriju. Če vas vojska ali policija najde brez dovolilnice, ki je potrebna v določenem področju, in vas povrh tega zasači med fotografiranjem, snemanjem ali pogovorom z vojaki, policisti ali krajani, tvegate, da vas bodo privedli, pretepli, obtožili vohunjenja ali celo ubili.“

Novinar je najprej človek in komaj potem novinar: evakuacija iz bolnišnice, prestrašen kolega

“To je bila prva izkušnja s poročanjem v vojnih okoliščinah. Sledile so mnoge druge med vojno na Hrvaškem, ki so se tudi odvijale v področju Pakraca in bližnjega Lipika, enem od najbolj uničenih območjih med vojno. Vse izkušnje so povezane z varnostnimi tveganji, saj so se odvijale na prvi liniji fronte bojišča. Ob drugi priložnosti je prišel kolega iz *Vjesnika* (ne tisti, katerega je pred tem Toni peljal v Pakrac) v Daruvar in me prosil, da mu pomagam priti v Pakrac, ki so ga v tistem času skoraj povsem obkrožile srbske vstajniške enote. Poznal sem edino še odprto pot do tja, ampak ko smo se odpravili, sem ugotovil, da se je stanje na bojišču spremenilo. Kljub temu pa smo bili že predaleč, da bi se vrnili. Srečali smo krajevne hrvaške enote, s katerimi smo se dogovorili, da naju s kolegom v vozilu za dostavo hrane zapeljejo po gozdnih poteh.

“Ugotovil sem, da bom moral sprejemati odločitve za naju oba. Moj kolega je bil prestrašen in ni imel podobnih izkušenj. No, a četudi jih ni imel, v kriznih situacijah ni časa za premišljevanje in dogovarjanje. Nekdo je moral prevzeti odgovornost zanj in preostale. Ko smo dosegli naš cilj, hrib nad Pakracom, sem opazil, da se dogaja nekaj čudnega. Vladala je popolna tišina. Rekli so nama, da se ne moreva vrniti, ker naj bi se pripravljala vojaška operacija. Ko ti sredi vojnega območja povedo, da ne moreš oditi, ne zastavljaš nepotrebnih vprašanj.

“Taka navodila smo tudi dobili: čakajta in nič ne sprašujta. Po nekaj urah čakanja sem med vojaki zagledal lokalnega znanca. Razložil mi je, da se pripravlja evakuacija bolnikov z duševnimi težavami iz pakraške bolnišnice, ker je bil oddelek, v katerem je bilo nekaj desetih pacientov in več zdravnikov in sester, popolnoma odrezan. Nasprotujoči si strani sta se zato dogovorili za premirje do evakuacije bolnišnice. Prav v tistem času so čakali na temo, saj je bila bolnišnica dobro vidljiva iz okoliških hribov in nihče ni mogel zagotoviti, da kljub prekinitvi ognja ne bo nihče streljal na sovražnikove vojake.

“Ko se je stemnilo, me je moj znanec vprašal, ali bi s kolegom želela sodelovati pri evakuaciji pacientov. Kolega se je tresel od strahu, ampak jaz sem sprejel vabilo v imenu obeh. Če se znajdete sredi vojnega območja z osebo, ki je prestrašena in je težko predvideti, kako se bo odzvala, ostanite blizu nje ves čas. Avtobusi z izklopljenimi lučmi so se počasi spustili do potoka na nasprotni strani bolnišnice. Pomagali smo pacientom in zaposlenim v bolnišnici prečkati potok (celo nosili smo nekatere, ki niso mogli hoditi), jih spravili v avtobuse in odpeljali na varno. Kolega in jaz sva objavila več člankov o tem dogodku. To je bil edini dogodek med vojno, v katerem nisem sodeloval izključno kot novinar-opazovalec. In to zato, ker je to bila humanitarna in ne vojaška operacija. Menim, da smo novinarji predvsem ljudje in tako mora ostati tudi v vojni.

“Med poročam je pomembno imeti to vedno v mislih. Nobena zgodba ni vredna izgubljenega življenja. Tudi v najhujših pogojih mora novinar slediti najvišjim profesionalnim standardom.“

Verjetno ne bo nihče kopal po vašem umazanem perilu: odlično skrivališče

“Po tem, ko je poročevalec uporabil svojo iznajdljivost, da je vstopil v prepovedano območje iznajdljivosti (operacija voznik Toni), se nama je s Tonijem zgodilo, da je bila zaradi izbruha vojaških spopadov razglašena prepoved vstopa v območje, v katerem sva že bila. To je pomenilo, da so bili tudi vsi, ki so želeli zapustiti to območje, zelo natančno pregledani. Novinarjem so odvzeli vse posnetke ali zapiske, preden so jim dovolili zapustiti območje. To se je dogajalo spomladi 1995, ko smo že imeli štiri leta izkušenj z vojnim poročanjem in sva bila izjemno pripravljena na tovrstne situacije.

“V območje smo prispeli z avtom in brez večjega tveganja, še preden je bila razglašena prepoved vstopa. Po razglasitvi prepovedi sva se ločila. Toni je ostal, da bi še naprej snemal. Jaz sem že posnete filme skrnil v torbo z umazanim perilom, ki sva jo imela prav za tovrstne situacije. Ko bi me ob izhodu vojaki ali policisti pregledovali, ne bi našli pri meni nobene snemalne opreme in če bi že pogledali v torbo z umazanim perilom, so možnosti, da bi iskali filme po žepih umazanih in smrdljivih hlač ali srajc na samem dnu, majhne. Tako se je tudi zgodilo. Danes ni več potrebno tako skrivati filmov, ampak sama zvijača je lahko uporabna (npr. če imate s sabo dokumente ali karkoli drugega, kar potrebujete za poročanje).

Včasih je za preživetje potrebno lagati in slepariti; ampak ne počnite tega, ko to ni potrebno

“Kot vojni poročevalec sem včasih poročal tudi za tiskovne agencije, ki v vojnih območjih niso imele nobenega novinarja. Med njimi je bila tudi znana radijska postaja iz Zagreba *Radio 101*. Nekoč so mi sporočili, da bo kolegica iz Zagreba prišla na teren in me prosili, naj ji pomagam priti do vasi zelo blizu samega bojišča. Omenjena vas ja bila zanimiva, ker je tam bil sedež kontroverzne prostovoljne enote. Velika večina vladi lojalnega prebivalstva je imela te bojevnike za heroje. Hkrati so obstajali sumi, da so bile te enote odgovorne za vojne zločine proti civilistom.

“Takrat je moj fotograf opravljal neko drugo nalogo, tako da sem se v omenjeno vas z novinariko napotil jaz. Predstavil sem ji nekaj osnovnih varnostnih ukrepov, da je ne da bi preveč prestrašil. Predlagal sem, da najprej obiščeva enoto in se potem o tem poglobljeno pogovoriva. Ko sva se usedla v avto, sem jo na njeno presenečenje prisil, da snema, kar ji bom povedal. Nisem veliko povedal, samo da je enota, katere voditelje nameravamo obiskati, skupina herojev, dobrih ljudi, ki samo branijo lastno domovino, in da ni res, da bi kdaj zakrivali zločine, zagotovo pa ne proti civilistom.

“To sem zaigral le za primer, da bi bilo potrebno. Šele ko sva prispela v vas, sem dojel, da mi to lahko dejansko reši življenje. Odpeljali so nas v štab k nekomu, ki ga še nikoli nisem videl. Čeprav je bil videti pijan in pod vplivom drog, so ga vsi poslušali. Zdelo se je, da se ga vsi celo bojijo. Začel nas je zasliševati. Ko sva mu rekla, da sva novinarja, je zahteval imena najinih urednikov in njihove telefonske številke. Čeprav sva mu dala vse zahtevane informacije, ni bil zadovoljen. Bil je prepričan, da sem vohun in odločil, da me morajo ubiti. Dvema vajakoma je bilo naročeno, da me odpeljeta in me oborožena stražita, dokler se on ne pogovori na štiri oči z mojo kolegico.

“Nikoli ne bom vedel, zakaj si je premislil: ker je bila ženska, ker je prišla iz glavnega mesta ali ker je bila tam prvič. Mogoče pa je njegov bes medtem ublažilo kaj drugega.

Kakorkoli, kolegica mu je predvajala posnetek mojega hvalospeva njegovih enot in to ga je prepričalo, da mi prizanese. V tem primeru sta mi prevara in načrtna laž rešila življenje, ampak nikoli ne lažite ali sleparite, če to ni potrebno. Tega ne počnite med zbiranjem informacij in še manj v vaših objavljenih poročilih.“

Vojaki najprej streljajo, šele potem sprašujejo: kako jim preprečiti, da streljajo na novinarje

“Ob neki drugi priložnosti me je dobra pripravljenost rešila usmrtitve v vojnem območju. Tudi sreča je pomagala. Žal v vojnah še najboljša priprava ne zadostuje, če nimate sreče. Ampak brez najboljše možne pripravljenosti ste lahko obsojeni, še preden vstopite v vojno območje. Takrat sem spremljal kolege iz druge medijske hiše do mesta, ki je bilo skoraj popolnoma uničeno in prazno. Ker je obstajala nevarnost napada, so bili v tem mestu samo še vojaki in policisti ter nekaj starejših prebivalcev, ki so jih pravkar evakuirali.

“Ko sva prispela v mesto, sva navezala stike z vodjo policije in ga prosila, naj nama zagotovi spremstvo med našim bivanjem, saj sva želela poročati o evakuaciji. Dodelil nama je dva policista. Kolega je v spremstvu enega od policistov vstopil v bližnjo hišo, iz katere naj bi evakuirali starejšo gospo. Ker se je upirala evakuaciji, je policist, ki je pred tem vstopil v hišo, prišel prosit za pomoč svojega sodelavca, ki me je do takrat spremljal. Pustila sta me samega na ulici le za 30 sekund, ko se je nepričakovano pojavila skupina oboroženih vojakov in me obkrožila, prepričana, da sem vohun in mi grozila z usmrtitvijo.

“Zaman sem jih prepričeval, da sem novinar in začel na ves glas klicati po imenu policista, ki sta vstopila v hišo. Imena sta mi povedala, ko smo se spoznali. Moje kričanje je zmedlo vojake in v kratkem sta prišla policista. Potrdila sta, da sem novinar in rekla, da jima je bilo ukazano, da streljata na vsakega, ki bi me ogrožal. Vojaki so odstopili od namere, da me likvidirajo, in razložili, da sem zelo podoben osebi, ki naj bi vohunila za sovražnika.“
Ne bodite naivni, novinarji nikoli ne nadzorujete situacije v vojni

“Po tem, ko sem imel več kot leto dni izkušenj vojnega poročevalca iz Hrvaške, sem prvič poročal o vojni v Bosni-Hercegovini. Moj prvi tamkajšnji podvig je bil popolnoma nor. S fotografom (danes žal pokojnim) Goranom Suljićem sva se odločila na skrivaj vstopiti v Zahodno Bosno, ki je bila pod nadzorom bošnjaško-muslimanskih sil. Te niso priznale oblasti v Sarajevu, ampak so sodelovale s srbskimi enotami v Bosni in hrvaškimi na Hrvaškem, torej z med seboj zoperstavljenimi enotami. Takrat sva poročala za tednik *Arena*.

“To je bilo dobro, saj je bil *Arena* družinski tednik, ki je bil pred vojno priljubljen po celi nekdanji Jugoslaviji in ni imel izrazitih političnih konotacij, ki bi preveč razburjale katerokoli od strani. Kljub temu shizofrena situacija, v kateri nikoli ne veste, kdo se bori

proti komu, ni najbolj ugodna za načrtovanje tajnega vstopa v vojno območje, med katerim je potrebno prestopiti z območja pod nadzorom ene strani v območje njunih sovražnikov, da bi na koncu prispeli do strani, katere odnosi z ostalimi stranmi se spreminjajo iz dneva v dan.

“Sklenili smo, da nam brez pomoči ne bo uspelo doseči želenega cilja. Odločili smo se pridružiti skupini ljudi iz Zahodne Bosne, ki so bili zaposleni v tujini in so želeli izkoristiti trenutno premirje, da bi obiskali svoje družine v Bosni. Bilo pa je nemogoče vstopiti v avtobuse, ki naj bi jih odpeljali do Velike Kladuše v osrednji Bosni in se vrniti z njimi nazaj na Hrvaško, ne da bi prestali zelo natančen pregled potnikov. Edina možnost, da bi vstopili v omenjene avtobuse, je bila, če bi Goran in jaz zaprosila za uslugo enega od organizatorjev konvoja.

“Potovanje je organiziral brat Fikreta Abdića, človeka, ki je vladal v Zahodni Bosni in ki je bil po končani vojni obsojen zaradi vojnih zločinov. Gorana in mene so spravili v isti avtobus, v katerem je bila soproga Fikreta Abdića. Ta avtobus je očitno užival posebno ravnanje. Na kontrolnih točkah nas nihče ni nič vprašal. Med potjo in dnevi bivanja v Zahodni Bosni sva bila nešteto krat priče vsesplošnem trgovanju (z gorivom, hrano ali orožjem) med vsemi stranmi, vključno z ljudmi med nasprotnimi vojskami.

“Po vrnitvi sva objavila vse, kar sva lahko potrdila z dejstvi, ne glede na katero stran se je nanašalo. Nisva zamolčala niti nespodobnih ukrepov Abdićeve uprave ali vojske, da bi s tem recimo poplačala uslugo. Prav tako nas nihče ni prosil, naj to storimo in tudi če bi, ne bi privolili. Še 20 let kasneje ohranjam živ spomin na obraz, ki sem ga samo za hip videl med potjo nazaj. Na srbski kontrolni točki je na avtobus vstopil mlad vojak. Sprehobil se je po vozilu in se pred izstopom nagnil proti meni in mi zašepetal: ‘Niste normalni, jaz si ne bi upal.’ Ne vem, kako je Abdić prepričal ali izsilil voditelje različnih vojsk, da bi Gorana in mene pustile na miru. Sem pa takrat dojel, da so vsi vedeli, kdo smo in da bi bilo dovolj, če bi se za nekaj sekund znašla pred cevjo malo bolj nervoznega vojaka, ki strelja brez vprašanj, in bi bila oba mrtva. Za nobeno ceno ne poskušajte ponoviti najinega podviga.“

Izkušeni obveščevalci + neizkušeni novinarji + gnilo jabolko

“Med vojno v Bosni-Hercegovini se nama je s sodelavcem Suljićem ponudila možnost, da se priključiva večji skupini novinarjev, katerim je bilo dovoljeno sodelovati v konvoju Bela pot (White Way), ki naj bi prevažal humanitarno pomoč iz Hrvaške v Bosno. Hrvati v Osrednji Bosni, ki so jih obkrožale enote bošnjaških muslimanov, so čakali na pomoč več mesecev. Sredi tega obroča v starem delu majhnega mesta Vitez so hrvaške enote obkrožile muslimane. Pot do osrednje Bosne in nazaj bi v običajnih razmerah trajala dva do tri dni. Sredi zime in vojne je pot trajala petnajst dni.

“Premirje je bilo sklenjeno za prehod konvoja. V vsakem tovornjaku s humanitarno pomočjo je bil voznik in nadomestni voznik ter nekaj drugih udeležencev konvoja, kot na primer zdravniki, medicinsko osebje in tudi novinarji. Že po sami izbiri tovornjakov je bilo vidno, da so bili nekateri novinarji popolnoma nepripravljeni. To je bilo tudi razumljivo, saj so jih uredniki (večinoma prav tako brez tovrstnih izkušenj) poslali, kot da bi šli na šolski izlet. Nekateri med novinarji so pred tem poročali samo za mestne rubrike svojih medijev.

“V vsakem primeru so tisti novinarji, ki so izbrali svoj tovornjak na podlagi voznikove dobre volje, glasbenega okusa ali katere koli druge neumne logike, obžalovali svojo odločitev nešteto krat. Če ne prej, zagotovo na točki, ko so jih bošnjaško muslimanski vojaki ustavili na vrhu planine med hrvaško-bosansko mejo ter jih tam držali nekaj noči ob tako nizkih temperaturah, da je zamrznilo gorivo v nekaterih tovornjakih. Goran in jaz sva izbrala zmogljiv nov tovornjak s prostrano kabino in dodatnim gretjem. Ni naju skrbelo, da sta bila voznik in njegov spremljevalec nejevoljna in jezna, ker morata sprejeti novinarje v svojo kabino. Mogoče nisva bila na najvarnejšem mestu na svetu, ampak sva bila na enem varnejših mest v konvoju. Proti koncu poti smo bili tudi tisti novinarji z nekaj vojnimi izkušnjami prisiljeni nositi narobe obrnjena oblačila, ker so bila tako umazana. V tistih razmerah pod vprašanjem ni bila samo higiena, ampak tudi resnična skrb za naše zdravje. Za našo varnost.

“V tistih dneh na vrhu planine so bosansko-muslimanski vojaki pregledali konvoj in iskali skrito orožje ali kaj drugega, kar ne spada v humanitarno pomoč. Našli niso ničesar, ampak lahko bi se znašli v težavah, saj je eden od novinarskih kolegov svojih radijskih in televizijskih poročanjih, sestavljenih daleč od fronte, s sovražnim govorom demoniziral bosanske muslimane. Izmišljena poročila so vključevala tudi zgodbe o tem, kako muslimanski vojaki mučijo udeležence ujetega humanitarnega konvoja. Govoril naj bi o nas. Ja, nekaj dni smo bili na vrhu planine in zadrževali so nas bosansko-muslimanski vojaki, ampak niso nas mučili. So pa poslušali omenjena poročanja tako kot mi in nihče nam ni mogel zagotoviti, da vojaki ne bodo izgubili živcev. ‘Kolega’ in njegovi uredniki so počeli to, kar novinarji nikoli ne bi smeli.

“Preizkušenim novinarjem je bilo jasno, da so nadomestni vozniki pravzaprav obveščevalci. To je bilo razvidno že po njihovem obnašanju med potjo (večinoma so molčali ali se pogovarjali med seboj daleč od drugih, prehajali so iz enega tovornjaka v drugi). Med časom, ko je bil konvoj ustavljen, so nenehno hodili z enega konca konvoja do drugega in pozorno opazovali ali poslušali kaj se dogaja. Med vojno se mi je že zgodilo, da so pristopili k meni obveščevalci in me odkrito prosili za informacije. Nikoli jim nisem zaupal ničesar, česar ne bi prej objavil. Tisti v konvoju tega niso počeli. Njihova naloga je bila pozorno opazovati in poslušati med potjo, saj so verjetno imeli natančen načrt nalog, ki naj bi jih izvedli ob prihodu. Novinarji bi lahko bili potencialno zanimiv vir za obveščevalce edino med potjo nazaj, ko naj bi govorili o tem, kaj so slišali ali videli v Bosni.

“V prvem delu poti so obveščevalci gledali na novinarje samo kot na varnostno grožnjo (če bi rekli ali počeli kaj, kar bi lahko spodbudilo bosansko-muslimanske vojake, da ponovno pregledajo konvoj ali uporabijo silo). Morate se zavedati, da so v organiziranih skupinah, ki med vojno prečkajo bojišča, vedno prisotni tudi obveščevalci. Tako kot novinarji, tudi oni zbirajo informacije, ampak oni niso naše kolegi, s katerimi bi morali deliti informacije.

“Med povratkom je bil konvoj napaden. En voznik je umrl, več ljudi je bilo ranjenih in za kratek čas so ustavili ekipo hrvaške televizije in jo nadlegovali. Težko je določiti pravi razlog za to, ampak dejstvo je, da je bila televizijska ekipa s svojimi velikim kamerami zelo opazna, prav tako tudi novinar, katerega obraz je bil znan s televizijskih ekranov. Možno je tudi, da so bili tarča napada, ker so poročali za sovražnikovo televizijo. V podobnih situacijah je vedno bolje poslati na teren novinarje, ki niso tako prepoznavni. V nobenem primeru se novinarji ne bi smeli izpostavljati v skupinah s svojo pojavo ali obnašanjem. Če pa je kljub temu vaš kolega tarča napada, mu nudite vso mogočo pomoč. Ni se smiselno spuščati v spore z napadalcem. Poiščite ali se pogovorite z njegovim nadrejenim. Povejte napadalcu, da poznate njegovo ime in da ste že sporočili, kdo je in da je napadel novinarje. Če je potrebno, se pretvarjajte. Lažite. Pomembno je, da omajate njegovo samozavest. Seveda obstaja možnost, da ne bo nič pomagalo. Ampak če se predate, boste vi in vaš kolega imeli manj možnosti, da se rešite. Najboljša rešitev je, če se lahko umaknete iz spora.”

Poročanje v vojnih razmerah izven vojnih območij

“Čeprav vojna med Hrvaško in Srbijo ni bila nikoli razglašena, sta srbska vlada in veliki del prebivalcev podpirala srbske vstajnike v Hrvaški. Prav tako so jim podporo izražali prostovoljni vojaki iz Srbije. Ves promet in celo telefonske zveze med državama so bile prekinjene za dalj časa. Vzdušje je bilo tako, da so hrvaške novinarje v Srbiji ali srbske na Hrvaškem večinoma imeli za sovražnike. Zato je bilo to, da sem se spomladi leta 1993 odločil odpotovati v Srbijo, da bi poročal za hrvaški tednik *Globus*, kot da bi se napotil v vojno območje.

“Moral sem imeti dober razlog, da bi mi kot hrvaškemu novinarju dovolili vstop v Srbijo in hkrati storiti vse, da si zagotovim varnost, ko bom tam. Najprej sem odšel v najbližje mesto na Madžarski in poiskal telefonski imenik ter poklical nekaj najbolj znanih politikov v Srbiji in jih zaprosil za intervjuje. Pogovore sem snemal. Potem sem iz pisarne tiskovne agencije *Associated Press (AP)* v Zagrebu, s katero sem občasno sodeloval, poslal faks v njihovo dopisništvo na Madžarskem s podatki o mojem predvidenem prihodu v Srbijo in seznamom dogovorjenih pogovorov. To sporočilo je bilo potem posredovano v pisarno *AP* v Beogradu. To je bil prvi previdnostni ukrep.

“Za vstop v Srbijo sem se moral najprej napotiti s Hrvaške z avtobusom na Madžarsko, kjer sem na madžarsko-srbski meji prestopil na avtobus za Beograd. Na

srbski strani me je srbski obveščevalec zasliševal skoraj dve uri. Pokazal sem mu telefaks sporočilo in mu povedal, da so bili o mojem odhodu obveščeni uredništvo *Globusa* in tri *AP*-jeva dopisništva. Prav tako sem rekel, da sem se dogovoril z radioamaterji s Hrvaške, ki so tudi med vojno ostali povezani s kolegi v Srbiji, da se bom redno oglašal s pomočjo lokalnih radioamaterjev in da bodo sprožili alarm, če se ne bi pravočasno oglasil. Dogovor je res obstajal. Na koncu mi je obveščevalec dovolil, da nadaljujem s potjo, potem ko sem odklonil njegov predlog, da si izmenjava diktafone/snemalnike. Predlog mi je naznanil med smehom, očitno zavedajoč se, da ne bom privolil. Nikoli ne sprejmite ničesar od oseb, ki jih ne poznate dobro. Lahko bi vas drago stalo, saj nikoli ne veste, ali je kaj skrito v predmetu, ki ste ga vzeli. Lahko tudi droge. S tem bi si zagotovili pripor, zaslišanja, mučenje in ob nesodelovanju celo zapor.

“Ko sem prispel v Srbijo, so bili skoraj vsi vnaprej dogovorjeni intervjuji preklicani. Prepričan sem, da ob privolitvi niso dejansko pričakovali, da bom res prišel. Zato se jih je večina odločila dogovore odpovedati, ko sem prispel. Nič zato, saj so bili intervjuji samo izgovor, da bi vstopil v Srbijo in tam bival brez težav. Mene so bolj zanimale zgodbe o življenju navadnih ljudi. S to temo je bilo seznanjenih zelo malo Hrvatov, saj so se vsi ukvarjali samo s politiko.

Kolegi iz *AP*-ja so mi omogočili, da sem opravil intervju z vodjo ultranacionalistične Srbske Radikalne Stranke (SRS) Vojislavom Šešljem (ki ga je Haaško sodišče za vojne zločine v nekdanji Jugoslaviji osumilo vojnih zločinov in zaradi bolezni začasno izpustilo/osvobodilo leta 2014).

“Takrat je za intervjuje zahteval plačilo in zaradi tega tega so ga novinarji bojkotirali. Čeprav tudi jaz nisem bil pripravljen plačati, je vseeno privolil, saj je kljub bojkotu želel objavo svojih intervjujev, še posebej, če bi to storil hrvaški novinar. Vedel je, da bo tovrstni intervju zbudil veliko pozornosti. Zato je privolil na brezplačni pogovor pod enim pogojem. Želel je, da mu prinesem intervju, ki ga je pred časom z njim objavil *Globus*. Trdil je, da ga ni nikoli prej prebral. Vedel sem, da je to laž.

“V naslovu in podnaslovu je bil opisan kot fašist in vojni zločinec. Bilo je očitno, da se je odločil igrati z mano, me izsiljevati in ustrahovati. Spet je delovala *AP*-jeva naveza Beograd-Budimpešta-Zagreb. Kolegi iz *Globusa* so mi poslali intervju s prilagojeno postavitevjo članka, ki je v tej “posebni”izdaji postal nevtralen, brez težkih obdolžitev. S tako prilagojenim intervjujem sem se napotil na pogovor. Komaj šesti taksist je privolil, da me odpelje do sedeža SRS-a. Ob tem sem se vsakemu predstavil, jim povedal, kam bi rad šel in jim dal še svojo vizitko. Bilo je pomembno, da si me čim več ljudi zapomni, da si zapomnijo moj obraz in kam sem se napotil, saj nisem vedel, kako se bo Šešelj odzval na prirejeni intervju.

“Najprej mi je ponudil kavo in s ciničnim nasmehom dodal, da ni zastrupljena. Šešelj je hudobnež, mogoče tudi norec, ampak zagotovo ni neumen. In noben pameten človek ne bi zastupil novinarja v lastni hiši, potem ko mu je ta razložil, da je vsem povedal, kam in zakaj je šel. Vrgel je oko na intervju. Vedel je, da sem mu prinesel prirejeno verzijo in da se zavedam, da on ve. Nič ni rekel. Ko sva zaključila z intervjujem, se je celotna igra zaključila s tem, da me je Šešljeva strankarska kolegica obtožila, da sem jo mučil in posilil v nekem hrvaškem zaporu. Čeprav sem se zavedal, da je to bil poskus ustrahovanja, mi ni bilo lahko, ko se mi je začelo približevati nekaj jeznih mož. Vljudno sem ponavljal, da nikoli nisem bil v nobenem taborišču ali zaporniškem taborišču in da nikoli nisem nikogar posilil. Ko so videli, da se nisem ustrašil, so se malo pomirili. Če ste že dovolj nori, da greste v ‘volčji brlog’, si vsaj zagotovite, da to vsi vedo. In prav tako, da sam ‘volk’ ve, da vedo.“

Še nekaj specifičnih primerov iz vojnih območij

Afganistan: cena, ki jo je treba plačati, če preživite zgodbo

Aasif je včasih delal za eno najuglednejših medijskih hiš v Kandaharju. Kot mlad in predan novinar je kritično poročal o talibanih v afganistanski vladi. Čeprav se je zavedal, da bi se lahko on in njegova družina znašla v težavah zaradi tovrstnega poročanja, se je popolnoma posvečal poklicu, kateremu je bil zavezan.

Po mesecih nenehnih groženj s strani talibanov in afganistanske obveščevalne agencije, vključno z opozorili, da ga bodo kamenjali do smrti, če ne neha s poročanjem, so predstavniki obveščevalne agencije obiskali Aasifovo pisarno, medtem ko je bil službeno odsoten. Prav tako so obiskali njegov dom in grozili in ustrahovali njegovo ženo. Aasifov delodajalec se je odzval na ekskalacijo groženj in stopil v stik s koordinatorjem Komisije za varnost afganistanskega združenja novinarjev v Kabulu, ki ga je ustanovil IMS.

Komisija je uporabila omrežje lokalnih predstavnikov, lokalnih oblasti, plemenskih vodij in druge vire, da bi raziskala primer in preverila resničnost groženj ter ocenila Aasifovo ogroženost z oceno 5. t. j. najvišjo stopnjo. Na podlagi te ocene je bila zagotovljena takojšnja zaščita in evakuacija Aasifa in njegove žene.

Medtem ko sta se umaknila v varno hišo na skrivni lokaciji, sta komisija za varnost in International Media Support (IMS) uredila vse za njuno evakuacijo iz države. Kljub temu, da sta Aasif in njegova žena prejela nova potna lista, sta bila v dvomih glede evakuacije, saj ju je skrbelo, da bi bile njihuni družini lahko tarča maščevalnih napadov.

Po večdnevnem neznosnem premišljevanju sta se odločila oditi. Danes živita v Evropi, čeprav predstavlja ta izkušnja še vedno travmo v njunih življenjih. Talibani so iz maščevalnosti res ubili nekaj članov njunih družin.

Afganistanski IMS mehanizem varnosti

Afganistanska Komisija za varnost novinarjev vodi državni mehanizem varnosti, ki vključuje enoto za nadzor svobode izražanja, ki beleži vse prekrške, storjene nad novinarji: lokalne ekipe za varnost, vroči telefon za nujne primere, ki je dostopen 24 ur na dan, varne hiše, varnostni sklad za nujno podporo in praktična usposabljanja za varnost novinarjev, ki ponujajo tudi svetovalnico za spopadanje s travmami in usposabljanje za uravnovešeno poročanje o spopadih.

(Vir: International media support: Taking action to protect journalists)

Tri tedne talec v Slovyanskem

Serhiy Lefter, ukrajinski novinar, ki dela za poljsko nevladno organizacijo, je bil skoraj tri tedne priprt s strani proruskih bojovnikov v mestu Slovyansk sredi samorazglašene Donetske ljudske republike. Potem, ko je bil 6. Maja osvobojen, je Lefter pripovedal o svojih preizkušnjah dopisniku ruskega servisa FRE/FL.

“Na samem začetku so me imeli na sumu. Vse so nas sumili, da smo člani nacionalističnega političnega gibanja Right Sector (Desni sektor) ali, da smo ‘Banderovtsy’ (o.p. Referenca na ukrajinskega nacionalističnega vodjo Stepana Bandero, ki je deloval v času Druge svetovne vojne), predvsem tisti, ki so prihajali z desnega brega reke Dnjeper. Sumili so vse, ki niso bili lokalni. Potem so nas začeli preverjati. Bila so zaslišanja. Zelo pazljivo so preverjali dokumente. Mene so priprli, ker so sumili, da sem vohun. O dogodkih v Donetskem sem poročal svojemu koordinatorju Fundacije za odprt dialog (Open Dialogue Foundation). Kasneje, med zaslišanjem, je bilo iz vprašanj razvidno, da so vedeli, da sem novinar, ampak so želeli pridobiti kakršnokoli informacijo o morebitnih stikih s skupino Right Sector. Čeprav so vedeli, da sem novinar, so me preverili tudi na družbenih omrežjih in ugotovili, da sem se udeležil protestov na Maidanu (o.p.: Kijevski trg, na katerem so več mesecev potekale pro-Evropske demonstracije), kar iz njihovega zornega kota ni bilo dobro. Tako je to bilo.”

Ameriški fotograf pripoveduje o tem, kako so ga sirijski uporniki ujeli, bičali in pretepli zaradi obtožb, da dela za ameriško obveščevalno agencijo CIA, ter ga sedem mesecev držali v temni zaporniški celici.

Matthewa Schriera, 35-letnega novinarja iz Syosseta v New Yorku, je ujela z Al-Qaeda povezana militantna skupina Jabhat al-Nusra, ko je bil lanskega decembra na poti v Sirijo. To je bila njegova prva misija na vojno območje. Odpeljali so ga v oporišče blizu Aleppa in ga zaprli skupaj s sojetnikom Američanom – za katerega je možno, da je še vedno zaprt - dokler mu ni uspelo, kakor pravi, 29. julija zbežati skozi majhno odprtino ob kletnem oknu.

Schrier je pripovedoval ,kako so ga, preden je zbežal, topli po stopalih s kovinskim kablom ter ga mučili z elektro šoki. Uporniki so tudi izpraznili njegov bančni račun in v njegovem imenu pisali njegovi družini ter ji zagotovili, da je z njim vse v redu.

Na zahtevo družine časopis ni razkril identitete drugega ameriškega ujetnika.

Čeprav Schrierova ugrabitev ni bila objavljena nikoli do zdaj, je on eden od mnogih zahodnjakov, ki so bili ugrabljeni od začetka vojne na teritorijih pod nadzorom upornikov. Kot pravi, se je na pot odpravil na lastno pest, brez pogodbe s kako medijsko organizacijo in nameraval je zapustiti Aleppo s taksijem 31. decembra. Vozilo so ustavili uporniki in ga odpeljali.

(Vir: The New York Times)

Nemški novinar o preživetju ISIL-a

Nemški 74- letni novinar Jurgen Todenhofer se je pridružil enotam Islamske države Iraka in Levanta (ISIL) in z njihovimi borci preživel deset dni v severnoiraškem mestu Mosul. Todenhofer je prvi zahodni novinar, ki je to storil in preživel, da bi o tem govoril.

“Bilo je popolnoma neudobno. Včasih ni bilo hrane ali vode. Zadnjega dne nismo imeli nič za jesti. Bilo je zelo enostavno, saj so vedno izbirali hiše, za katere nihče ne bi pomislil, da so v njih ali bi lahko bili. Morajo se skrivati, saj so ameriške bombe vsepovsod.

“Ena najtežjih situacij se je zgodila v Mosulu, ko je dron prepoznal nekatere, ki so bili z nami, in je sledilo bombardiranje, usmerjeno na vojaško in humanitarno pomoč, ki so jo poslale države mednarodnih sil, ki se borijo proti tej oboroženi skupini.

“Prav tako je bilo zelo neprijetno, ko smo se iz Mosula po nekaj dnevih vrnili v Raqqa. Zamujali smo tri dni. Dva dneva pred našim pričakovanim prihodom so sirijski bombniki uničili stanovanje, v katerem smo živeli. Nobenih oken ali vrat ni bilo. Samo koščki stekla povsod. Vedeli smo, da bi bili umrli, če bi se pravočasno vrnili.

“Prečkanje meje na koncu je tudi bilo zelo strašljivo. Nekaj dni pred načrtovanim prehodom je bilo nekaj streljanja na tem področju. Pred samim prehodom meje je potrebno preteči približno tisoč metrov z vso opremo in prtljago, da smo prečkali mejo in prišlo na varno. Tisoč metrov je zelo velika razdalja, če tečete za vaše življenje in če so v okolici strelski stolpi,“ je povedal Todenhofer.

(Vir: Al Jazeera)

Sirija, najbolj nevarno mesto za novinarje na svetu

Ugrabitev in umor Jamesa Foleya (leta 2014) s strani islamskih skrajnežev v Siriji je opozorilo na nevarnosti, s katerimi se soočajo novinarji po svetu.

Po navedbah Komiteja za zaščito novinarjev (Committee to Protect Journalists, CPJ), newyorške lobistične skupine za svobodo medijev, je Sirija že več kot dve leti za novinarje najbolj nevarno mesto na svetu.

Po podatkih CPJ-a, je bilo med poročanjem o spopadih v Siriji, ki so se začeli leta 2011, ubitih vsaj 69 novinarjev. Večina omenjenih novinarjev je bila ubitih v navzkrižnem ognju ali zaradi eksplozij, medtem ko je bil vsaj v šestih primerih potrjen načrtni umor.

Približno polovica omenjenih novinarjev je bila v Siriji kot 'freelance' ali samostojni poročevalci, t.j. novinarji, ki delajo za več različnih organizacij in so plačani za poslane članke, namesto da bi imeli redno plačo. Nekateri so bili tudi prostovoljci ali aktivisti skupine 'citizen journalists'.

Novinarji, ki delajo za večje mednarodne organizacije, uživajo nekaj prednosti v primerjavi s svojimi 'freelance' kolegi. Običajno jim delodajalci zagotovijo neprebojne jopiče in, na primer, urjenje za delo v 'sovražnem okolju' in prvo pomoč.

Ključnega pomena je tudi, da lahko novinarji in poročevalci, ki imajo zagotovljeno plačo, bolj razbremenjeno 'izpolnjujejo' svoje obveznosti na nevarnih področjih in se zato manj izpostavljajo nevarnostim.

V bistvu se velike medijske hiše za poročanja iz Sirije vedno bolj zanašajo na freelance poročevalce, saj menijo, da je država preveč nevarna za pošiljanje 'lastnih' ljudi.

(Vir: BBC News Bližnji Vzhod)

B. Poročanje sredi demonstracij, družbenih nemirov in nasilnih razmer

Kaj to je

Če se zmorete dobro pripraviti za poročanje v vojnih razmerah, boste vedeli tudi, kako se najbolje zaščititi v drugih izrednih razmerah. Zato bomo v nadaljevanju izpostavili samo najpomembnejše izzive in varnostne težave, ki so značilne za različne izredne razmere. Na primer poročanje z demonstracij (predvsem tistih bolj

nasilnih) in drugih vrst družbenih nemirov. Če demonstracije potekajo mirno, naj načeloma ne bi bilo tveganj za fizično varnost novinarjev. V tem primeru se lahko novinarji osredotočijo na čim bolj profesionalno izvajanje svojega dela: biti na mestu dogodkov, pridobiti izjave in zbrati dokumente (če obstajajo), pridobiti glavne podatke in opisati samo splošno počutje. Za novinarja je pomembno, da ve, kaj se lahko zgodi, če demonstracije postanejo nasilne. Izjemnega pomena je, da se zna novinar zaščititi pred solzilcem. Policija in varnostne sile so pooblašene za uporabo solzilca, a so dolžni upoštevati mednarodna priporočila, ki določajo, kako in kdaj se lahko uporabi proti civilistom. Nekaj dobrih nasvetov lahko najdete na spletni strani INSI-ja: <http://www.newssafety.org/safety/advice/protecting-yourself-from-tear-gas/>

Pomembne podrobnosti:

Obstaja nekaj faktorjev, na podlagi katerih se določi, koliko novinarjev bo poročalo o nekem dogodku: pričakovana razsežnost demonstracij, želena odzivnost in spretnost uredništva. V primeru običajnih demonstracij načeloma ni varnostnih tveganj. A bodite pozorni, saj se mirne demonstracije lahko v hipu sprevržejo v nasilne. Zato se je priporočljivo pripravljati za mirne demonstracije na enak način, kot bi se, če bi vedeli, da bodo nasilne. In tovrstne demonstracije so včasih podobne vojnim razmeram.

Med poročanjem z nasilnih demonstracij se novinar lahko sooči s številnimi varnostnimi težavami. Te težave lahko razdelimo v tri osnovne skupine:

- 1) Poročevalec je lahko predalet od ključnega središča dogodka in se mora temu približati, medtem ko mu navzoči to preprečujejo. Tovrstna situacija lahko predstavlja tveganje za novinarja.
- 2) Novinar je lahko preblizu epicentra nemirov, tako da ga obkroža nasilna množica in mu preprečuje, da opravi svojo nalogo ter ga sočasno ogroža.
- 3) Novinarja lahko ustrahujejo ali pa napadejo demonstranti.

Kako poročati

Kot pri vsaki drugi izredni situaciji, če se uredništvo na demonstracije ne odloči poslati več poročevalcev, bi moralo imeti nekaj dežurnih novinarjev, ki bi lahko vskočili, če bi to bilo potrebno, predvsem če demonstracije postanejo nasilne. Neodvisno od statusa v mediju (bodisi, da so jih poslali uredniki ali delajo samostojno, kot freelancerji), se morajo novinarji povezati med seboj ter si izmenjati številke telefonov. Če je možno, si morajo razdeliti teritorij, ki ga bodo pokrivali, da bi se tako izognili gibanju čez celotno področje in posledično zmanjšali tveganja.

Če bi se znašel predaleč od osrčja dogodkov in bi bilo nevarno poskušati se mu približati, naj novinar ostane tam, kjer je in stopi v stik z drugimi novinarji in si z njimi izmenja informacije. Včasih se z bolj oddaljenih mest lahko bolje vidi in sliši nekaj, kar se v samem epicentru težko dojame. Na primer situacije, ki lahko pokažejo, da so navidezno spontani izbruhi nasilja pravzaprav dobro zrežirani. Ne trudite se za vsako ceno priti do centra nasilnih demonstracij.

Če ste se znašli v središču nasilnih demonstracij, je priporočljivo, da se poskušate na miren način čim bolj oddaljiti. Če ostanete tam, so možnosti, da boste poškodovani, večje, kot možnosti, da boste dobili kako pomembno informacijo. Če se vseeno odločite ostati, ne seznanjajte vaše okolice s tem, da ste novinar. V tovrstnih situacijah predstavlja vaš novinarski status tveganje in ne prednost.

Med nasilnimi demonstracijami lahko udeleženci ustrahujejo ali celo napadejo novinarja, še posebej, če izbruh nasilja ni bil spontan, temveč organiziran. Spontani izbruhi so najpogosteje uperjeni proti tistim, zaradi katerih protestirajo ali so posledica kakšnega dogodka med demonstracijami (npr. odziv na brutalnost policije). Organizirano nasilje na demonstracijah ima pogosto za tarčo novinarje (kot na primer med zborovanji radikalnih političnih strank ali organizacij, katerih člani, tudi "profesionalni" huligani, so pogosto preoblečeni v nogometne navijače). Na tovrstnih demonstracijah je potrebno biti ekstremno pozoren. Najbolje je, če ne razglašate, da ste novinar in se izogibate postavljanju preveč vprašanj in ostanete čim dlje od središča nemirov.

Med nasilnimi demonstracija lahko grožnja za novinarje predstavljajo tudi policija ali varnostniki. Odvisno od organizatorja dogodka in njegovega mnenja o vaši medijski hiši ali o vas, ste lahko tarča uradnih varnostnikov dogodka, ki so tam v službi svojega delodajalca in ne v službi javnosti. Po drugi strani ste lahko tudi tarča policije, če poročate iz parlamenta v avtoritarnih ali totalitarnih državah. Tam organi reda dojemajo novinarje kot državne sovražnike, predvsem tiste, ki poročajo o demonstracijah proti režimu. Včasih tudi zato, ker so sami jezni ali v strahu zaradi razmer v državi. V vsakem primeru - če vam kdo grozi z napadi - takoj obvestite druge novinarje in se poskusite oddaljiti od prizorišča.

Če vas policija poskuša prijeti sredi kaosa nasilnih demonstracij in se ne morete umakniti, jih opozorite, da ste novinar in pokažite vašo novinarsko izkaznico. Če vam to ne pomaga, je bolje, da se ne upirate. Poskusite jih ponovno opozoriti na bolj mirnem mestu, oddaljenem od demonstracij, četudi bi bilo to že na policijski postaji, kjer bodo vaši poslušalci bolj umirjeni in z večjimi pooblastili. Najbolje je (če to omogočajo okoliščine), če pridobite izjave organizatorjev in najbolj pomembne informacije še pred samim začetkom demonstracij. Del vašega dela lahko opravi tudi vaš sodelavec v uredništvu, daleč od kraja dogodkov (prek telefonskih klicev, s preverjanjem podatkov, pregledovanje drugih poročil). Za novinarja, ki poroča z nasilnih demonstracij, je pomembno, da ni opazen svoji bližnji okolici, saj lahko edino tako nemoteno opazuje dogodka na terenu.

Primer/pretekle izkušnje

Ko se poročevalec znajde predaleč od mesta dogodkov

V preteklih letih je bila parada ponosa istospolnih skupin (Gay Pride Parade) v Beogradu, Srbiji, onemogočena iz dveh različnih razlogov: zaradi napadov ekstremno desničarskih organizacij in nogometnih navijaških huliganov ali pa je bila odpovedana zaradi visokega varnostnega tveganja. Prvi javni shod pripadnikov skupine LGBT v Srbiji je bil organiziran leta 2010. Shod je bil mogoč, ker je bil zelo kratek in so varnostne enote policije popolnoma zaprle celotno območje mesta, v katerem je potekal, ter pregledovale in preverjale identiteto vseh, ki so v njega vstopali. Zaradi tega ni bilo možnosti, da bi nasprotniki shoda napadli udeležence ali novinarje, ki so poročali o dogodku.

Žal je kljub temu prišlo do nemirov. Zunaj policijskega obroča so člani desničarskih skupin in nogometni navijači uničili več vozil, metali na policiste kamne in t.i. 'molotovke' ter zažigali smetnjake. Novinarjem so bili nemiri bolj zanimivi, kot sam shod LGBT, ki jih je sprožil. Neki hrvaški novinar se je skupaj s kolegom beograjskega tednika *NIN* odločil zapustiti varno območje parade in prečkati policijske barikade. V tem primeru sta se morala 'prebiti' iz formalnega središča in se napotiti v njegove veliko bolj zanimive robove, da bi prišla do epicentra trenutnega dogajanja.

Upoštevač dejstvo, da bi ga srbski huligani lahko obravnavali enako kot člane LGBT skupine, se je hrvaški novinar odločil molče slediti srbskemu kolegu, ki ju je predstavil kot novinarja *NIN*-a. Načrt je bil uspešen. Lahko sta neposredno opazovala divjanje huliganov in pridobila njihove izjave ali celo poslušala njihove pogovore, ki so nedvomno pokazali, da nemiri niso bili spontani, temveč da jim je LGBT shod služil kot odlična priložnost za povzročanje škode in predstavitev stališč organizatorjev nemirov.

Med parado ponosa, ki jo je LGBT organizirala v Beogradu leta 2014 (29. septembra 2014), je skupina okoli 20 huliganov napadla sedež medijske hiše *RTV B92*. Novinarji te hiše so pogosto tarča nacionalistov ter huliganov. V tem primeru je policija zagotovila zelo močno varovanje shoda, kar je preprečilo, da bi bil kakšen novinar poškodovan. Žal je en policist bil ranjen.

Ko novinar postane epicenter dogodkov

Hrvaški novinar je poročal s konference Interpola v Rimu. Med premorom se je odločil obiskati center mesta skupaj z drugim kolegom, ki se je tudi udeležil konference. Naletela sta na demonstracije, ki so bile zelo hrupne, ampak so potekale mirno. Protesti so bili uperjeni proti takratnem predsedniku vlade Silviu Berlusconiju. Novinarska radovednost jih je popeljala do samega središča dogodka, kjer so se zbrali najbolj hrupni

in vidno jezni protestniki. Množico na trgu so obkrožale policijske enote v polni zaščitni opremi, medtem ko je bilo več ostrostrelcev postavljenih na strehah okoliških stavb.

Močna prisotnost policije je dodatno razjezila protestnike in zdelo se je, da bi množica lahko postala nasilna. Najprej so demonstranti začeli žaliti policiste in nanje metati različne predmete. Naenkrat se je skupina obrnila proti dvema hrvaškima novinarjema in začela kričati. Najprej nista razumela, kaj se dogaja. Protestniki niso nikakor mogli vedeti, kdo sta bila in tudi, če bi, ni bilo razloga, da bi jih motila prisotnost hrvaških novinarjev, saj nista naredila nič, kar bi lahko sprožilo tovrstni bes. Takrat sta ugotovila, da je imel eden on njiju na rokavu srajce oznako z napisom POLIZIA. Vsi udeleženci INTERPOL-ove konference so na začetku dobili kot spominček tovrstno srajco, ki si jo je novinar takoj nadel, saj si ni predstavljal, da bo naletel na skupino na policijo jeznih demonstrantov. Tega se ni zavedal, dokler ga protestniki niso začeli porivati in vleči za srajco.

Drugi novinar je kričal, da nista policista in skušal prvega izvleči iz množice. Ta je naredil še eno napako: vzel je svoj potni list in ga poskušal pokazati množici, da bi jih prepričal, da nista niti italijanska državljana. Nič ni pomagalo. Nihče ju ni poslušal. Ne samo, da bi skoraj ostal brez potnega lista, ampak je množico celo še bolj razjezil. V določenem trenutku je množica postala še bolj nasilna in padli so prvi udarci. Nato jima je priskočila na pomoč enota specialne policije ter ju odpeljala do enega od zbirališč v bližnjih stavbah. Na varni razdalji in v družbi policistov sta novinarja naslednjih nekaj ur demonstracije opazovala z balkona, dokler jima ni policija zagotovila varnega odhoda.

Vedno bodite pozorni, da ne vzbudite dodatne pozornosti s kakšno ponesrečeno malenkostjo. Nikoli ne veste, kam vas lahko vaš novinarski instinkt odpelje in koliko težav si lahko nakopljete, ne da bi na to sploh pomislili.

Ko je novinar tarča ustrahovanj in napadov

Leta 2008 so nacionalistični skrajneži sklicali protestni shod sredi Beograda zaradi priprtja in izročitve Radovana Karadžića v Haag, obtoženega za vojne zločine v Bosni in Hercegovini. Bilo je pričakovati nasilni shod in tudi, da bodo poročevalci, ki se bodo tam znašli, verjetne tarča nasilja s strani nasilnih huliganov. Predvsem novinarji medijev, ki obsojajo nacionalizem in vojne zločine. Tako se je tudi zgodilo. Napadli so novinarja agencije *Fonet* in mu uničili kamero. Napad je snemal njegov kolega iz televizije *RTV B92* Boško Branković. Prav tako so nasilneži večkrat napadli novinarje *B92* zaradi znanih stališč te medijske hiše, ki stojijo v bran miru in obsojajo vojne zločine. Medtem ko je snemal napad na kolega, so nasilneži napadli tudi Brankovića, mu uničili kamero, utrpel pa je tudi zlom noge. Čeprav je solidarnost do kolega drago plačal, je Branković naredil edino stvar, ki jo profesionalac pri opravljanju dolžnosti lahko naredi.

C: Poročanje o naravnih nesrečah in katastrofah, ki jih povzroča človek

Eden največjih izzivov, s katerimi se lahko sooči profesionalni novinar, je poročanje o naravnih katastrofah in tistih, ki jih prozvroči človek, in ki resno ogrožajo življenja ljudi, naravne spomenike, lastnino ali stavbe. S poročanjem o tem lahko novinarji dosežejo slavo, lahko pa tudi ogrozijo lastno življenje. V tovrstnih situacijah se je potrebno zavedati glavnih izzivov, vedno pa naj se upošteva osnovno pravilo:

Ostanite na varni razdalji!

Noben novinarski podvig ne more poplačati hudih poškodb, invalidnosti ali celo smrti. Poleg tega je ključnega pomena, da sledite navodilom, ki vam jih dajo odgovorne osebe in se izogibate ustvarjanju dodatnih zapletov. Poročanje o katastrofah je izjemnega pomena, soočanje z njihovimi posledicami pa je še bolj pomembno. Novinar se mora vedno truditi, da bi pripomogel pri iskanju rešitve in nikoli ne bi smel povzročati dodatne škode.

Kaj to je

Naravna katastrofa je neugoden dogodek večjih razsežnosti. Je posledica naravnega delovanja Zemlje in lahko na prizadetem območju povzroči škodo ljudem ali uničenje materialnih dobrin. Za sabo lahko pusti zmerno ali katastrofalno gospodarsko škodo, njene razsežnosti pa se merijo z zmožnostjo okrevanja prizadetega prebivalstva. Nekaj primerov večjih naravnih katastrof so:

Potresi, poplave, požari, plazovi, izbruhi vulkanov, tsunamiji, tajfuni/orkani/cikloni/snežni meteži; suše, ki jih povzročajo vročine, epidemije (kot izbruh ebola v nekaterih delih Afrike leta 2014 in ob drugih predhodnih razmerah, začenši z letom 1976) ali bolezni, kot je sindrom pridobljene imunske pomankljivosti (HIV/AIDS).

Katastrofe, ki jih povzroči človek, pa so lahko:

Industrijske nevarnosti, onesnaženje s sevanjem, prometne nesreče večjih razsežnosti, sesutje večjih struktur (kot npr. cestne infrastrukture).

Tako naravne kot od človeka povzročene katastrofe se lahko zgodijo kadarkoli in brez napovedi. Kot take predstavljajo izjemno profesionalno priložnost za novinarja, ne glede na to, ali je redno zaposlen v določeni medijski hiši ali dela kot freelancer. Kljub temu so izzivi in tveganja prav tako ogromni in vključujejo med drugim:

- prekinitve vseh komunikacij,
- otežen promet ali njegova popolna ustavitev,
- delna ali popolna prekinitve dobave elektrike,
- nevarnost bolezni ali okužb.

Da bi se omenjenih težav zavedali in se na njih odzvali na najbolj učinkovit način, morajo novinarji in mediji slediti določenim pravilom, ki jim omogočijo, da varno, hitro in učinkovito opravljajo svoje dolžnosti, ne da bi ogrožali sebe ali ovirali delo reševalcev (reševalne ekipe, vojska, policija, enote civilne zaščite idr.).

Prednostnega pomena je podvojiti možnosti za komuniciranje s sodelavci. Tako lahko v primeru, ko bi nehalo delovati mobilno omrežje, uporabite oddajni in sprejemni radio. Uredništva bi morala biti vnaprej pripravljena za primer katastrof v svojih okoljih in imeti natančen načrt za krizne situacije. Po drugi strani bi morali novinarji, ki so napoteni na poročanja o katastrofah v bolj oddaljenih področjih ali daleč od svojih uredništev, pred odhodom ponoviti varnostne protokole za delo na terenu.

Prav tako igra pomembno vlogo ustrezna oprema. Generator, zasilne svetilke, baterije, oddajni in sprejemni radio z nadomestnimi baterijami, naprave za pozicioniranje GPS, kompleti za prvo pomoč in dodatni kompleti za prvo pomoč bi morali biti v nahrbtniku vsakega novinarja. Hrana v konzervi, voda v steklenicah, zložljivi ležalnik in odeja bi prav tako lahko prišla prav na območjih, ki jih je prizadela katastrofa.

Vozila novinarjev bi morala biti opremljena z opremo za nujne razmere, vključno s kompletom za prvo pomoč, svetlobnimi signali in pokrivali. V uredništvu je dobro imeti velike natisnjene zemljevide, na katerih so označene bolnišnice, urgence, pediatrične klinike, zaklониšča, transportni centri, šole in druge stavbe, ki bi lahko bile uporabljene za nastanitev družin ali beguncev v kriznih razmerah. Koristno je imeti pri roki tudi topografske zemljevide, na katerih je mogoče predvideti naravno ogroženost, kot na prime, možnost poplavljanja v nižje ležečih področjih.

Zaradi narave njihovega delovanja je potrebno tudi zelo resno upoštevati prikrite nevarnosti, kot so sevanje ali virusi. Kot je zapisano v priročniku The New York Timesa iz leta 2011, "oddaljenost, čas in zaklониšča so edine zaščitne naprave, ki jih ima novinar".

Kako poročati

V primeru katastrofe mora novinar ostati priseben, zagotoviti mora, da njegova varnost ni ogrožena in šele takrat začeti z delom. Izogibati se mora temu, da bi bil aktivist in mora ostati novinar. V izjemno nevarnih situacijah ne sme odreči pomoči drugim.

Poglavitnega pomena je, da se zaveda, da izredna stanja ne pomenijo izrednega novinarstva, ampak prav nasprotno. Novinar mora preseči težave in zagotoviti najboljše rezultate ter na najbolj natančen in učinkovit način obvestiti javnost.

Kot omenjeno zgoraj, se novinarji morajo na vsak način izogniti izpostavljenosti tveganju ali temu, da bi sami postali obremenitev za svojo ekipo ali sodelavce v izrednih razmerah. Med poročanjem o katastrofah je priporočljivo, da delajo v ekipah dveh ali po možnosti treh članov, tako da lahko eden vedno nosi s sabo komplet za prvo pomoč. Prav tako je priporočljivo imeti s sabo kartico s podatki o krvni skupini in morebitnih alergijah ter piščalko.

Z delom naj začnejo šele potem, ko so na varnem. To je, upoštevajoč okoliščine, izjemno zahtevna naloga. Vseeno je potrebno vedno imeti v mislih, da morajo biti vsa osnovna etična načela objektivnega novinarstva (ki smo jih izpostavili v ločenem poglavju) upoštevana enako ali celo bolj pozorno v teh razmerah.

Upoštevajoč, da na tisoče ljudi na prizadetih območjih in milijoni po svetu pričakujejo natančno sliko dogajanja, mora biti profesionalni novinar vedno natančen in brez ovinkarjenj, ne sme pretiravati ali podcenjevati stanja; poročila morajo vključevati vsaj nekaj izjav državnih uradnikov ali reševalnih ekip. Priče dogodkov imajo tudi pomembno vlogo. Spoštujte jezikovne in kulturne razlike. Katastrofe ne poznajo meja in se lahko zelo hitro razširijo na različne regije ali/in države.

Profesionalen novinar bi moral vedno poročati s spoštovanjem do različnih etničnih, jezikovnih in kulturnih ozadji v prizadetih območjih. Moral bi pokazati občutljivost in zavest. Poročila o ubitih, ranjenih ali izseljenih prebivalcih je potrebno objaviti z največjim spoštovanjem do prizadetih. V tovrstnih trenutkih bi moral biti profesionallec čim manj vsiljiv, hkrati pa mora naprej iskati tiste zgodbe, ki so pomembne in drugačne.

Žrtve in družine so preživele hude šoke in lahko trpijo za travmami. Novinar mora biti pazljiv, da jih ne bi dodatno prizadel, in jim mora poskušati razložiti, kaj želi doseči in zakaj je pomembno, da se z njim pogovorijo. Če ne privolijo na intervju, je včasih koristno, če se jim približate brez mikrofona ali kamere, da bi počasi vzpostavili določen odnos in zaupanje. Moramo se zavedati, da lahko žalost in druge emocije predstavimo tudi s pomočjo posrednih slik ali z večje razdalje. Priti preblizu žalujoči družini ni vedno najbolj učinkovito sredstvo poročanja o katastrofah.

Poročajte in se izognite temu, da bi postali aktivist. Profesionalni novinar je tudi človek, ampak ne sme nikoli pozabiti razlogov, zaradi katerih je na prizadetem območju. V tem smislu naj se izogiba angažmaju v reševalnih delih. Namesto tega naj stopi v stik s

strokovnjaki in razkrije morebitne malomarnosti oblasti. Vedno pa naj skrbi za to, da bo predstavil obe strani zgodb.

Tudi v primerih, ko so novice nujne, mora novinar dvomiti, raziskati ali postaviti pod vprašaj vsako izjavo za tisk, tudi če je bila podana s strani uradne vladne agencije ali organov za kazenski pregon. Zapomnite si, da pri poročanju o katastrofah biti prvi ne pomeni nič, če poročilo ni točno.

Iz rečenega jasno izhaja, da bi morala uredništva sprejeti navodila za poročanje o katastrofah in organizirati urjenje, ki bo zagotovilo kar se da dobro pripravljenost novinarjev, poslanih v prizadeta območja. Tako navodila kot urjenje morajo največjo pozornost posvečati stvarim, ki se jih ni možno naučiti med poročanjem o incidentih, kot so na primer psihološke travme prizadetih, nadaljnje delovanje in zgodbe o dogodkih po katastrofi.

Primer/pretekle izkušnje

Naravne katastrofe

Potres v Haitiju leta 2010

“Želimo, da bi mediji enako vrednotili življenja vseh ljudi, tudi tistih ‘drugih’. Med osem dni dolgim čakanjem na novice o tem, ali sta moja mati in stara mati v Port-au-Prince-u varni, sem si prizadeval ohraniti dobre spomine na osebo, ki mi je dala življenje in na tisto, ki me je naučila radodarnosti in vztrajnosti. Izkoristimo priložnost, ki nam jo je ponudila ta grozovita tragedija in zahtevajmo od naših virov informacij: dostojanstvo za vse.”

Manoucheka Celeste, novinar s Haitija

Tsunami v Indoneziji leta 2004

“Nikoli nisem videl kaj takega. Poročal sem z več potresnih območij, a to, kar se je zgodilo (v Indoneziji) je brez dvoma najhujše, kar bi lahko prizadelo neko skupnost, kar sem kdaj videl. Nihče ni ostal neprizadet. Vsak, ki ga srečaš, je koga izgubil ali je imel kakšno izkušnjo s tsunamijem. Vsak od nas želi kot posameznik pomagati drugemu in vsak med nami bo pomagal ranjenemu vojaku do bolnišnice. Ampak če se znajdete v mestu, ki je tako močno prizadeto, je dobro ostati ob strani. Pomagati vsem je neprofesionalno.”

David Loyn, dopisnik BBC World

Poplave v Srbiji leta 2014

“Oblasti so nas držale izven Obrenovca več ur. To, kar sem videl, ko so nas končno pustili v mesto, me je prepričalo, da so imeli prav. Tam je bila samo voda, mi, policija in vojska. Nikoli nisem bil priča poplavi, ki bi izbrisala celo mesto z več deset tisoči prebivalcev. Ampak prav to se je zgodilo tu.”

Maneual Strinu, Romunska novinarka

Katastrofe, ki jih povzroča človek

Eksplozija v jedrski elektrarni v Černobilu leta 1986

“Bil sem v Sankt Petersburgu, kjer sem poročal o vrnitvi pianista Vladimirja Horowitza, ki je prvič po, mislim da, štiridesetih letih nastopal v Rusiji. Ko sem se vrnil v hotel, da bi napisal poročilo o koncertu, sem prejel telefaks mojega dopisništva – moskovskega dopisništva *The Washington Posta* – v katerem so na kratko omenili, da se je zgodila manjša jedrska nesreča na zahodu Ukrajine. Pisalo je, da je bilo nekaj žrtev. Takrat sem že bil dovolj dolgo v Rusiji, da sem vedel, da malo besed pomeni, da se je zgodila velika nesreča in da zahteva vso mojo pozornost. In sem ji jo posvetil, cela tri mesece.”

Gary Lee, nekdanji dopisnik The Washington Posta iz Moskve.

Eksplozija v jedrski elektrarni v Fukushimi marca 2011

“Vrednosti na merilcu sevanja rastejo, ampak vi ne čutite ničesar. Ne čutite nobenega vonja, ne čutite vročine, enostavno nič ne čutite. In to je pravzaprav najbolj strašljivi del poti.”

Tetsuo Jimbo, japonski novinar in ustanovitelj spletnega mesta Videonews.

II.

Poročanje pod pritiskom

Splošno uporabna pravila

Novinarji so lahko pod velikim pritiskom, tudi če sredi vojnega območja ali nasilnih demonstracij nanje nihče ne strelja. Novinarje, ki raziskujejo zadeve v splošnem javnem interesu, zelo pogosto cenijo samo redki bralci, gledalci ali poslušalci, ki se zavedajo pomena njihovega dela. Kriminalci in skorumpirani politiki jih nimajo radi. Včasih niti lastniki medijskih hiš, pri katerih so zaposleni, ali njihovi kolegi in uredniki. Poročevalci se soočajo z različnimi pritiski: od tega, da njihovi članki ostanejo neobjavljeni, do poskusov podkupovanja ali celo groženj in napadov. Za ta pritisk so večinoma odgovorni vplivni ljudje iz političnih in finančnih krogov ali skorumpirani elementi sistema. Včasih so njihova življenja prave in resnične nočne more.

A: Notranji pritiski (kolegov, nadrejenih, delodajalcev, lastnikov medijev):

Kaj to je

V tranzicijskih državah Jugovzhodne Evrope je veliko lastnikov medijev, ki so vpeti v verige podkupovanj, povezani s politiki ali tajkuni. Samolastništvo nad medijem jim pomaga ustvariti cilje, ki nimajo nič skupnega z interesi javnosti. Zato jih ne zanima niti raziskovalno novinarstvo niti analitično poročanje o temah, ki so resnično pomembne. V teh medijih uredniki niso vedno najbolj izkušeni ali strokovni novinarji, temveč samo podaljšana roka lastnikov. Ne skrbi jih kakovost njihovega medija, ampak interesi lastnikov. Da bi to nalogo izvrševali čim bolj gladko, so zaželeni poslušni novinarji, medtem ko tistih profesionalnih ne upoštevajo ali jim preprosto preprečijo, da bi izvajali svoje naloge.

V nadaljevanju navajamo nekaj najbolj pogostih načinov, kako delodajalci, uredniki ali sodelavci iz drugih medijev izvajajo pritiske na poročevalce, ki raziskujejo zadeve, ki so v interesu javnosti:

- 1) Sploh jih ne upoštevajo (ali jim ne dodelijo nikakršnega dela) in ne objavljajo njihovih člankov;
- 2) Znižujejo jim plačo;
- 3) Grozijo jim z izgubo službe;
- 4) Poskušajo jih podkupiti (na primer, s pogojnim zvišanjem plače za pisanje o manj pomembnih zadevah);
- 5) Poskusi diskreditiranja novinarja z uporabo drugih medijev.

Kako poročati

Zaposlen novinar se zelo težko spopada s stanjem, ko njegovi članki niso objavljeni ali mu delodajalec ne dodeli nobenih nalog. Pogodbe najpogosteje preprečujejo zaposlenemu, da dela še za druge medije. Zato je na tak način težje izvajati pritiske na samostojne novinarje. Žal je novinarjev, ki raziskujejo zadeve javnega pomena, manj, saj je tudi zelo malo medijev, ki bi se zanimali za tovrstne zadeve. Tisti, ki so, pa pogosto nimajo sredstev, da bi primerno nagradili novinarjevo delo. V tej situaciji in kljub pritiskom se novinarji težko odločijo za odstop in delo samostojnega novinarja.

Podobno se lahko zgodi, če delodajalec zmanjša prihodke novinarju. Veliko novinarjev se tolaži, misleč, da je bolje majhna plača, kot da je sploh nima. Število brezposelnih novinarjev je vsak dan večje. Zaradi tega so grožnje z odpovedjo odlični vir pritiska na novinarje.

Novinarji z integriteto ne bi smeli privoliti, da se jim zagotovi enaka ali celo višja plača za manj dela ali za delo, ki ni v interesu javnosti. Vendar odklonu podkupovanja sledi kazen, ki bi lahko tudi pomenila odpoved. Skoraj nemogoče se je upreti takemu pritisku znotraj medijev. Edini način, da se zoperstavimo takemu pritisku, je prehod v drugo medijsko hišo ali na delo svobodnega novinarja. Žal pa so možnosti za svobodnjake skromne.

Najboljša zaščita pred pritiskom delodajalcev in urednikov je solidarnost, medsebojna podpora novinarjev, ki želijo delati v javnem interesu in zavezanost poklicu namesto lojalnosti skorumpiranemu delodajalcu. Poleg tega bi morali novinarji, ki lahko svobodno delajo, poročati o pritisku, ki ga na njihove kolege izvajajo delodajalci.

Včasih medijske hiše, ki delujejo v službi promoviranja in zaščitne interesov svojih lastnikov, neposredno napadajo novinarje, ki delajo za javni interes. Pri tem jih obtožujejo,

da so pravzaprav oni, svobodni novinarji, tisti, ki prikrivajo korupcijo. V takih primerih se posega celo v zasebno življenje novinarjev. Najboljša obramba v takih primerih je sledenje profesionalnim standardom dela. Mediji in novinarji, ki sledijo strokovnim standardom poklica, bi morali stopiti v bran svojim napadenim kolegom.

Primeri/pretekle izkušnje

Še enkrat se bomo ozrli na izkušnje Saše Lekovića, ki predstavlja nekaj lastnih primerov, pridobljenih med delom za različne medije in lastnike, izkušenj, ki bi lahko bile uporabne.

“Po skoraj desetih letih dela za istega delodajalca sem se znašel v položaju, ko sem imel zelo dobro plačo in trpel dvojni pritisk urednikov: ali niso objavljali mojih člankov ali so posegali v njihovo vsebino in jih objavili z mojim podpisom. Ker sem želel ohraniti svojo integriteto, sem dal odpoved.

“Nekaj let pred tem sem bil tarča drugačnega pritiska: znižali so mi predhodno dogovorjeno plačo. Odzval sem se tako, da sem se zaposlil pri drugem časopisu, ki je iskal novinarja mojega profila in ki je bil last istega lastnika. Potem nisem več imel težav z višino moje plače. Takrat mi je uspelo rešiti mojo težavo, saj sem delal za skupino, ki je imela v lasti več časopisov. Danes, v časih krize in negotovosti na trgu dela, bi bil tovrstni prehod bistveno težji.

“Večkrat sem bil deležen neposrednih ali posrednih napadov iz drugih medijev. Vsakič so bili za temi napadi mediji, ki so nenehno kršili etična in profesionalna načela novinarstva in širili sovražni govor ali izvajali pritisk proti medijem, ki so jih njihovi lastniki imeli za sovražnike. Primer posrednega napada je bila karikatura v časopisu, ki je bila pod pretvezo humorja uperjena proti več ljudem. Enkrat se je pojavila risba meni zelo podobne osebe z imenom, zelo podobnim mojemu, kateremu naj bi znani kriminalce zagotavljal ‘denar in dečke’.

“Drugič sem bil tarča direktnega napada v članku, objavljenem na nekem spletnem portalu, potem ko sem napisal članek o ‘offshore’ podjetjih, ki so prala denar. Spletni članek naj bi predstavljal ‘stvarno raziskovalno delo’ in naj bi dokazoval, da sem v svoji raziskavi namenoma izpustil nekaj odgovornih podjetij, ker naj bi želel zaščititi njihove lastnike. Ob neki drugi priložnosti me je isti spletni portal obtožil ‘izvajanja umazanega dela v medijih’ po naročilu določenega politika. V prvem primeru se nisem niti odzval, saj so vsi, ki me poznajo, takoj vedeli, da so bile obtožbe brez teže. V drugem primeru pa sem z argumenti odvrnil obtožbe kar prek družbenih omrežij, saj sem takrat že delal kot svobodnjak in nisem imel za sabo uredništva, ki bi me podprlo. Tudi v tem primeru ni bilo nobenih odzivov iz drugih medijev.”

B: Zunanji pritiski (politiki, podjetja, oglaševalci, verske skupine, kriminalci/mafijci, javne osebnosti):

Kaj to je

Pritisk nad novinarji, ki ga izvajajo lastniki, pogosto izhaja iz pritiskov s strani politikov, poslovnežev in najpogosteje oglaševalcev. Politiki, državni uradniki, oglaševalci ali lastniki in delodajalci najbolj izpostavljenih podjetij večinoma ne stopajo v stik z novinarji, ampak direktno z lastniki medijev. Ti potem sami izvajajo pritisk nad novinarji prek posrednika: urednika. V takih primerih ostane novinarju malo možnosti, da bi dokazal, kdo je pritisk sprožil oziroma da je sploh bil izpostavljen kakšnemu pritisku.

V nadaljevanju navajamo nekaj glavnih izzivov:

Vplivni politiki lahko izvajajo pritiske z neposrednimi zahtevami, da se določena stvar objavi ali ne. Prav tako se lahko izogonejo dajanju intervjujev določenemu mediju ali ga "kaznujejo" s posredovanjem ekskluzivnih informacij nekomu drugemu. Državni uradniki lahko prav tako izvajajo pritiske na novinarje s tem, da jim ne posredujejo informacij, ki so jih zakonsko dolžni zagotoviti.

Oglaševalci lahko zmanjšajo ali celo popolnoma prekinajo oglaševanje v določeni medijski hiši in s tem vplivajo na odločitve lastnikov in urednikov glede objav, na primer o negativnih informacijah o njih, njihovih podjetjih ali partnerjih.

Poleg že omenjenih oblik pritiska je podkupovanje prav tako zelo učinkovito sredstvo, ki se lahko izvaja s plačevanjem skritega oglaševanja, potovanja ali drugih ugodnosti.

Kako poročati

Novinar bi moral zavrniti vsako vrsto podkupovanja ali pritiskov in slediti strokovnim standardom pri svojem delu.

Izogibajte se odvisnosti od majhnega števila zelo pomembnih virov.

Izogibajte se "črnim madežem" tako v zasebnem kot v profesionalnem življenju. Prej ali slej bi to lahko postalo vaša šibka točka.

Če ste izpostavljeni pritiskom, a tega ne morete javno dokazati, širite glas o tem v novinarskih krogih. S tem boste pokazali tistim, ki vas napadajo, da se jih ne bojite. Na varnem mestu hranite vsako dokazilo o pritiskih (SMS, elektronsko sporočilo, dokumente, zvočni ali video posnetek...) in jih delite s tistimi, ki jim zaupate.

V primerih dokazljivih direktnih pritiskov mora novinar o tem obvestiti združenja novinarjev in javnost. Če gre za kriminalno dejanje (npr. grožnjo), je potrebno o tem obvestiti policijo.

Primer/pretekle izkušnje

Še enkrat bomo navedli eno izkušenj Saše Lekovića:

“Nekoč je nekdanji minister za notranje zadeve odklonil intervju za časopis, pri katerem sem delal; edini razlog, ki ga je navedel, je bil eden mojih člankov. Ker je omenjeni članek izpolnjeval vse strokovne standarde, sem prosil urednika, da mi omogoči, da jaz izpeljem intervju z ministrom, če bi ta ponovno privolil nanj. Do dogovora je res prišlo, čeprav je minister po intervjuju zahteval, da se mu omogoči ‘avtorizacija’ besedila. S tem je želel dodatno spremeniti ne samo svoje odgovore, ampak tudi moja vprašanja in nekatera med njimi celo izbrisati.

“Od urednika sem zahteval, da objavi ministrovo zahtevo po avtorizaciji. Urednik je obljubil, da bo objavil, ampak na koncu ni. Prevaral me je. Jaz sem se uprl in kmalu zatem se je moja plača zmanjšala.“

Poplave v Srbiji leta 2014

Hude poplave, ki so prizadele Srbijo maja leta 2014, so prav tako na plan prinesle pritisk in cenzuro, ki ju srbska vlada izvaja nad mediji. V bistvu, srbska vlada je razglasila izredno stanje, ki med drugim daje oblastem pravico, da privedejo posameznike, obtožene “širjenja panike med izrednim stanjem“.

Medtem ko so se poplave širile, so uporabniki spleta začeli komentirati in deliti različne uporabne informacije na družabnih omrežjih in blogih. Pogosto so tudi kritizirali vlado zaradi neustreznega opozorila glede pričakovane razsežnosti naravne katastrofe in zaradi nezadostnega odziva na posameznih območjih.

Nekatere med tistimi, ki so kritizirali vladne reševalne napore, je policija privedla na zaslišanje. Prav tako sta bila začasno onemogočena blog *Druga stran* (Druga strana) in spletni portal *Teleprompter*. Prav tako je bil izbrisan celoten blog zapis Dragana Todorovića, v katerem je navedel seznam razlogov, zaradi katerih bi predsednik vlade Aleksander Vučić moral odstopiti.

Novinarji in blogerji so se odzvali z objavo skupnega bloga “Cenzuri v lice“, v katerem so nastopili proti cenzuri in ustrahovanju medijev. Besedilo je bilo 24. maja

2014 objavljeno in posredovano številnim medijem in blogom. V omenjeni izjavi so opozorili, da jih oblasti lahko veliko lažje razglasijo za “lažnivce“ ali “norce“, ker ne morejo prenesti vseh drugače mislečih. Ker je bila omenjena izjava objavljena v velikem številu medijev in ker jo je javnost sprejela z odobravanjem, je bila srbska vlada prisiljena ponuditi vsaj nekaj pojasnil za svoje obnašanje v najbolj kritičnih dnevih poplav.

C. Poročanje pod pritiskom neposrednih groženj in tožb:

Kaj to je

Politiki, oglaševalci ali drugi poslovneži redko direktno grozijo novinarju in uporabljajo bolj prefinjene metode, ki smo jih že omenili. Bolj pogosto grozijo kriminalci ali posredniki vplivnih predstavnikov podzemlja, ki novinarju sporočijo, naj “pazi“, kaj počne, saj vedo, v katero šolo hodijo njegovi otroci. Najpogosteje se groženj ali celo napadov poslužujejo tako imenovane “male ribe“, ki izhajajo iz kriminalnih sredin ali navadni ljudje, ki se čutijo ogroženi s strani novinarja. Čeprav nevarni kriminalci neradi posegajo po direktnih grožnjah, to ne pomeni, da občasno ne naročijo pretepev ali celo umorov novinarjev. V državah z izrazito avtoritarnimi ali totalitarnimi režimi lahko tudi sama vlada naroči direktno ustrahovanje ali fizične napade na novinarje.

Poglejmo nekaj primerov iz prakse:

“Prijateljski nasvet“ ali direktna grožnja po telefonu (anonimna ali odprta) je ena od oblik ustrahovanja. Prav tako je treba omeniti SMS in elektronska sporočila, čeprav niso tako pogosta, saj jih je lažje izslediti.

Grožnja družinskim članom novinarjev je zelo učinkovita oblika ustrahovanja. Ta oblika lahko omehča tudi najtrdnejše novinarje.

Poleg kriminalcev uporabljajo metodo ustrahovanja včasih tudi obveščevalne službe, ki so lahko kombinacija podkupovanja, izsiljevanja ali direktnih groženj. Vlade ponavadi grozijo s priprtjem ali montiranimi sodnimi postopki.

Poleg tega lahko vplivni kriminalci ali tajne službe namesto direktnih fizičnih napadov novinarja pretepejo ali umorijo na način, ki je težko dokazljiv.

Včasih se medijske hiše v tovrstnih situacijah obrnejo proti svojim novinarjem, namesto da bi jih zaščitile.

Kako poročati

Vsako posamezno grožnjo ali napad na novinarja ali njegovo družino je potrebno prijaviti policiji. Novinar, ki trdno vzdrži pritisk in se postavi zase, pokaže s tem več, kot če bi molčal.

Solidarnost med novinarji v tovrstnih primerih je izrednega pomena. Vsak posamezni primer resnih groženj ali napadov mora biti naznanjen mednarodni skupnosti.

Ne pozabite pa nasvetov, ki jih navajamo v poglavju Zunanji pritiski.

Primeri/pretekle izkušnje

Saši Lekoviću so kriminalci po telefonu grozili direktno, prav tako so posredno grozili njegovi družini, zavore na njegovem avtu so bile onesposobljene, med vožnjo ga je neznana oseba poskusila izriniti s ceste. Nikoli ni molčal o tem in na koncu so grožnje prenehale. Včasih je koristno, če tisti, ki vam grozijo, vedo, da o tem ne boste molčali in da zaradi njih ne boste spremenili vašega načina poročanja. Vendar kljub temu včasih tudi to ne pomaga.

Hrvaški kolega Željko Peratović je prestal vse vrste pritiskov. Večkrat so mu gorzili, bil je tarča napada na ulicah, uredniki so pod pritiski tajnih služb zavrnili objavo njegovih člankov in na koncu so našli opravičilo za odpoved. Čeprav ga ni nihče hotel zaposliti, ni obupal. Dejaven je kot svobodni novinar in pisec blogov ter se še naprej osredotoča na isto temo, zaradi katere se je tudi začel pritisk nanj: tajne službe in njihove izvenzakonske dejavnosti.

Hrvaške tajne službe so poskusile prepričati k sodelovanju novinarko Heleno Puljiz, ko je ta še poročala iz urada predsednika države. Po neuspelem poskusu so jo izsiljevali in ji jasno dali vedeti, da ji sledijo. Grozili so z objavo kočljivih posnetkov iz njenega zasebnega življenja ter z odpovedjo službe njenemu bratu, ki je bil zaposlen v policiji. Njen uredniški odbor se ji je odpovedal in dolgo ni mogla dobiti službe. Vendar ni obupala. Vložila je tožbo in sodišče ji je po desetih letih leta 2014 končno ugodilo.

Azerbejdžanska raziskovalna novinarka Khadija Ismayilova je bila priprta konec leta 2014 na podlagi lažnih obtožb "spodbujanja k samomoru", s čimer so jo želeli ustrahovati in kaznovati za članke, v katerih je odkrila podkupovalne škandale predsednika Ilhana Aliyeva. Mnogi novinarji so protestirali s pismi, poslanimi veleposlaništvom Azerbajdžana v več državah, ter organizirali proteste z zahtevo, da se njihovo kolegica osvobodi. World Network of Investigative Journalists se je odločila nadaljevati s preiskavo, ki jo je začela Ismayilova. Njen primer je zgled primernega odziva na izvajane pritiske.

Žal so v nekaterih državah mnogi novinarji zaprti zaradi svojega dela. V nekaterih se pogosto dogajajo tudi umori novinarjev. Druge morajo novinarji živeti pod policijsko zaščito. Tak je tudi primer srbske novinarko Brankice Stanković, ki že celo desetletje odkriva kriminalne in korupcijske škandale na najvišjih nivojih družbe in jih objavlja v svoji oddaji *Insider* na beograjski televiziji *TV B92*. Nenehno prejema grožnje in naročen naj bi bil celo njen umor. Zato od leta 2009 živi pod policijsko zaščito. Na ta način je ovirano njeno novinarsko delo, ampak kljub temu ni odnehala. Z ekipo dela naprej in ohranja mesto urednice oddaje. O tem je objavila tudi knjigo.

Pismo, ki ga je turška novinarka Fusun Erdogan poslala iz zapora, kjer je zaradi svojega novinarskega dela zaprta že sedem let.

17. januar, 2013

Pozdravljeni,

Ime mi je Fusun Erdogan in pišem vam iz ženskega zapora Gebze, blizu Istanbula v Turčiji. Poročena sam in imam sina. Sem državljanka Turčije in Nizozemske. Sem novinarka in s tem poklicem sem se ukvarjala od vrnitve v Turčijo leta 1989 do priprtja leta 2006.

Zdaj sem že sedmo leto v zaporu. Vendar moj primer še ni zaključen. Na vsakem zaslišanju javni tožilec zahteva, da se mi podaljša priprtje do naslednjega zaslišanja, sklicujoč se na posplošene klišeje kot je "upoštevanje vrste zločina in stanja dokazov". Vsako naslednje zaslišanje je sklicano čez tri mesece. Noben t.i. dokaz ni povezan z mano.

Sodišče sprejema te klišeje in me skozi to nenehno pretvarjanje brez pravičnega sojenja dejansko obsoja že od leta 2006. Zato sem zdaj začutila potrebo, da to krivico razgrnem pred širšo skupnostjo. Želela bi seznaniti posameznike in organizacije o moji situaciji in jih zaprositi za solidarnost in podporo.

Sem ustanoviteljica in direktorica *Ozgur Radia*, ki je leta 1995 začel z oddajanjem na območju Istanbula in okolice. Tam sem delovala do mojega priprtja. Policist pod krinko me je 8. septembra sredi dneva na prometni ulici v Izmirju prisilno strpal v civilni avto in odpeljal v pripor. Od trenutka, ko so me posedli v tisti avto, sem izgubila vsak občutek za čas in prostor, saj so mi pokrili oči in me stisnili v prostor med sprednjimi in zadnjimi sedeži. Nisem vedela, kam me peljejo. V takih pogojih smo potovali nekaj ur.

Nekaj ur kasneje so me pripeljali do neke hiše in me odpeljali v drugo nadstropje. Zahtevali so, da se uležem na tla, z licem obrnjenim navzdol. Ob meni so bili tudi drugi ljudje, ki so prav tako že ležali. Ko sem odklonila, so me v to prisilili.

Med sojenjem sem imela rane na kolenih in komolcih, ki so bili tudi zabeleženi v forenzičnem poročilu. Potem ko so nas posneli z videokamero, so me odpeljali v avto. Nisem točno vedela, koliko je ura, ampak moralo je biti pozno, saj je bila zunaj že tema in prižgana je bila tudi javna razsvetljava.

Ko sem zagledala stavbo policijske postaje, sem končno ugotovila, kjer sem: v Nazilliju. Vklenjena za eno roko sem celo noč preživela na leseni klopi. Naslednji dan so me v službenem avtu zelo zgodaj odpeljali do Istanbula. Štiri dni po priprtju s strani policije so me 12. septembra 2006 pripeljali na sodišče. Tožilcu sem povedala, da ne bom dajala izjav, saj nisem bila seznanjena z razlogi za moje priprtje. To je bil tudi razlog, da me moj odvetnik ni mogel braniti. Tistega dne so me uradno aretirali.

Zaradi člena o "zaupnosti" v moji datoteki me sodišče do poletja 2007 ni seznanilo z nobenimi informacijami. Niti moj odvetnik niti jaz nisva uspela pridobiti nobene informacije o obtožnici.

Poleti leta 2007 je bila objavljena obtožnica in prvo zaslišanje je potekalo 26. oktobra 2007. Vendar so bila policijska poročila nepopolna. Zaradi tega se nisem mogla braniti do tretjega zaslišanja, ki je potekalo leta 2008. To je pomenilo, da sem bila v zaporu natanko dve leti, ne da bi vedela, zakaj so me priprli. Ko bi se takrat vsaj končalo moje mučeništvo, a se ni.

Žal me je od leta 2008 sistem še naprej držal v zaporu na podlagi računalniškega zapisa, ki ga je policija predložila kot glavni dokaz. Turški Vrhovni Svet Radia in Televizije (RTUK) zahteva od vseh odgovornih oseb zasebnih radijskih postaj, da predložijo dopis z nekaterimi informacijami pisarni direktorata za tisk v policijski centrali.

V dopisu so podatki o posodobljenem domačem in službenem naslovu in telefonski številki. Urad policije v Istanbulu je vedel, kje sem živela in delala. Nobenega razloga niso imeli, da so me med službeno potjo tako ugrabili sredi ulice v Izmiru. Edini razlog, ki mi pride na misel, je, da je sočasno z mojim obiskom potekala policijska operacija.

Operacija proti nelegalni organizaciji!

Moj soprog, ki je tudi novinar, in njegov pomočnik sta bila tudi privedena na policijsko postajo v okviru te operacije. Pravzaprav so imeli en sam pravi razlog za našo aretacijo:

policija je poskušala ustrahovati člane progresivnih, samostojnih, demokratskih in alternativnih medijev. Če poenostavim, vsaka opozicija (bodisi radio ali časopis) obstoječemu sistemu mora utihniti. Kot mnogi med vami veste, v tem nisem sama in v zaporih so danes še mnogi drugi novinarji.

In kaj naj bi bil moj zločin? Obtožena sem vodenja ilegalne organizacije in tožilec zahteva dosmrtno zaporno kazen brez možnosti pogojnega izpusta. Za tako ostro kazen bi človek pričakoval prepričljiv primer in zelo obremenilne dokaze proti obtožencu.

Pregledala sem vsako mapo (približno 40 map z okrog tisoč stranmi). Kljub temu nisem našla enega samega konkretnega dokaza proti meni. Prav tako ni bilo nobenega otipljivega dokaza v celi 300 strani dolgi obtožnici. Edina informacija v obtožnici se je nanašala na moj obrazec za registracijo.

Ja, bila sem ustanoviteljica in direktorica *Ozgur Radia*. Vse moje dejavnosti so potekale pred očmi javnosti. Zakaj policija ni preiskala mojega doma in pisarne takoj, če sem bila članica centralnega komiteja ilegalne organizacije? Hišno preiskavo so naredili dva tedna po mojem priprtju, 21. septembra. V poročilu v zvezi s hišno preiskavo prav tako ni nobenega dokaza.

Vprašanje je, kaj je bilo v teh poročilih uporabljeno kot dokaz proti meni? Bila sta dva dokumenta. Glavni je bil nekaj strani dolgo (sedem, če sem bolj natančna) računalniško poročilo, ki ga je predstavila policija. Domnevno je moje ime in priimek na koncu teh strani. To je vse! Ni pomembno, da ni bilo nobenega dokaza, ki bi potrdilo, da sem jaz pripravila te strani, da ni bilo nobenega mojega podpisa ali prstnih odtisov.

Policija vztraja na tem, da so te strani našli v neki hiši v vasi Ocaklar, v Nazilliju, in da so bile natisnjene na računalnikih, ki je bil last ilegalne organizacije. Kako so te dokaze pridobili? Že samo pričevanje enega od policistov pred sodiščem je jasno nakazalo, da te strani niso bile pridobljene v zakonitem postopku.

V času, ko je potekala hišna preiskava, bi moral biti kot priča navzoč vaški glavar. Ta je prišel dolgo zatem, ko je bila preiskava že zaključena in so ga samo prosili, da podpiše prazen list, ki naj bi dokazoval, da je videl gradivo.

Del dokumenta, ki naj bi me bremenil, je vključeval informacije o legalnih demonstracijah in oceno teh dogodkov, ki so potekali v različnih mestih po Turčiji leta 2005. Poleg teh strani je obstajal še en dokument, na katerem so bile samo številke in moje ime. Vsega skupaj sedem vrstic. Ta dokument je bil uporabljen, ko so me 1. novembra 2007 obtožili, da sem bila glavni finančnik organizacije.

Kot posledico obtožbe so pregledovali moje bančne račune in lastnino, pa tudi lastnino in račune mojega moža in bližnjih sorodnikov. Protiteroristična enota istanbulske policije je februarja 2009 celo izvedla operacijo in priprla več ljudi, vključno z računovodjo, tajnikom, snažilkami in soustanoviteljem *Ozgur Radia*. Priprli so tudi moževega nečaka, računovodjo časopisa, pri katerem je mož delal in druge, ki jih ni niti poznal.

Vsi obtoženi so bili potem pred sodiščem izpuščeni. Trenutno je vložena pritožba višjemu sodišču. Tožilec meni, da omenjena dokumenta zadostujeta kot dokaz, da sem bila vodja ilegalne organizacije in nasprotuje pogojnem izpustu.

V obtožnici so bili navedeni tudi naslednji podatki iz moje preteklosti: bila sem priprta leta 1996 in izpuščena po prvem zaslišanju. Obtožnica je bila zavržena. Še enkrat sem bila priprta zaradi sodelovanja pri objavi izjave za tisk o masakru zapornikov iz zapore Ankara Ulucanlar.

Uradna verzija obtožnice objavljene na strani 226 je: "... poskus nasilne spremembe ustavnega reda; bila je računovodja in član centralnega komiteja; bila je odgovorna za finance in legalne dejavnosti ilegalne organizacije; zato je kot eden poglavitnih vodij odgovorna za zločine, ki jih je zakrivila organizacija in njeni člani na podlagi Turškega kazenskega zakonika (TCK) 220/5 v zvezi s TCK 314/3..."

Ja, to je bilo vse. Nič manj, nič več! V zaporu sem zadnjih šest let in pol. Ali je to pravično? Ne policija ne tožilec ne moreta zagotoviti nobenih konkretnih dokazov o mojem sodelovanju pri katerikoli ilegalni dejavnosti. Na podlagi dokumenta, ki ga je pripravila policija, sem še najprej razglašena za računovodjo določene organizacije in poleg tega odgovorna za njene nasilne aktivnosti.

Poskusila sem povzeti nasilne postopke, katerih žrtev sem bila in vse obtožbe, ki jih je proti meni predstavil tožilec. Povrh vsega se od priprtja soočam z zdravstvenimi težavami: visok krvni tlak, hepatitis B, ciste na obeh dojkah in huda kratkovidnost (med -2.5 in -5.0).

Kot da to ne bi bilo dovolj, mi je bil diagnosticiran še rak ščitnice. Operirana sem bila 13. novembra 2012 in trenutno prejemam zdravila. Ne želim niti omenjati težav s sklepi, ki jih je povzročilo dejstvo, da sem nenehno na betonski podlagi.

Upoštevajoč vse omenjeno, mojega pridržanja ni več mogoče razumeti kot varnostni ukrep, ampak je to postalo moja USMRTITEV! Krivica, ki sem je deležna, mora biti obelodanjena in treba jo je ustaviti. Morajo mi vrniti vse pravice. Zato vas pozivam, tako posameznike kot organizacije, da izkažete vašo solidarnost in širite moj glas povsod po svetu.

Rada bi se Vam zahvalila za zanimanje, empatijo in bodočo podporo. Naslednje zaslišanje bo potekalo 12. marca 2013 pred 10. sodiščem za huda kazniva dejanja v Caglayanu, Istanbul. Upam, da vas bom tam videla.

Lep pozdrav vsem,
Fusun ERDOGAN
Moj naslov je:
Kapali Kadin Hapishanes A7
Gebze-Kocaeli
Turčija

Bombe na stavbo *Apple Daily*-a v Hong Kongu

Drugi primer neposredne grožnje novinarjem se je zgodil v Hong Kongu zgodaj zjutraj 12. januarja 2015. Napadalcı so odvrkli manjše bombe na stavbo *Apple Daily*-a v Tsang Kwanu O in na hišo lastnika časopisa Jimmyja Laia pri Ho Man Tinu v Kowloonu. Po napadu sta bila najdena dva zažgana avtomobila v različnih delih Hong Konga.

Nekaj ur po napadu je neznana oseba ukradla večje število izvodov *Apple Daily*-jevega dnevnika v trafiki v Hung Hornu, v Kowloonu, ter se z njimi odpeljala. Policisti so kasneje našli storilca v vozilu in streljali nanj, ko jih je domnevno poskušal povoziti. En policist je bil med dogajanjem ranjen.

To ni bilo prvič, da so zaposleni v *Apple Daily*-ju prejeli grožnje. Vsaj štirim osebam, zaposlenim v medijih, so bile v Hong Kongu tekom leta 2014 izrečene smrtno grožnje. Po drugi strani je bil omenjeni napad na Jimmy Laiev dom že tretji od leta 1993. Do zdaj niso še nikogar povezali z napadi.

(vir: spletna stran Mednarodnega združenja novinarjev IFJ)

Napadi na *Charlie Hebdo*: “To je pokol, masaker. Vsi so mrtvi”

Pol dvanajstih dopoldne, Pariz. Corinne Rey, znana pod vzdevkom Coco, karikaturistka, ki dela za satirični časopis *Charlie Hebdo*, je pravkar pobrala hčerko iz vrtea nedaleč stran. “Ko sva vstopili skozi vhodna vrata časopisne hiše, sta nama dve zamaskirani osebi zelo nasilno zagrozili“ se spominja. “Hotela sta vstopiti noter, po stopnišču. Vtipkala sem vhodno kodo... govorila sta brezhıbno francoščino. Rekla sta, da sta iz Al-Qaeda.”

Sedež časopisa *Charlie Hebdo* je na številki 10 ulice Nicolas Appert, v eni izmed nizkih vrstnih stavb, ki se jih da poceni najeti. Na razpokanih fasadah so vidni sveži premazi barve, s katerimi so bili pokriti grafiti, ki prevladujejo na celotnem delno zanemarjenem vogalu 11. okrožja.

Napadalca, oborožena z avtomatskim orožjem tipa kalašnikov, ki jih je Rey spustila v stavbo, sta izstopila iz črnega citroena – registrske oznake CW 518 XV – z zatemnjenimi stekli, v katerem je bil tretji človek. Po trditvah policije sta bila napadalca dobro pripravljena: imela sta pokriti glavi in nosila sta zaščitne jopiče, orožje sta uporabljala profesionalno, “gibala sta se mirno in odločno“.

Prav tako sta dobro izbrala čas. *Charlie Hebdo* izhaja ob sredah dopoldne, zato ima uredništvo takrat tedenski uredniški sestanek. V drugem nadstropju se je približno 15 zaposlenih – karikaturisti, uredniki in pisatelji – zbralo za opoldanski sestanek. Med njimi so bili tudi najbolj znani člani tega časopisa: karikaturisti Cabu, Wolinski in Tignous, ter urednik časopisa od leta 2012, karikaturist Stephan Charbonnier znan pod vzdevkom Charb.

Kljub pripravljenosti napadalcev, so nekatere priče napada povedale, da sta bila ob vstopu v stavbo videti negotova o tem, kam naj se napotita. Yves Cresson, zaposlen v podjetju za medijsko produkcijo Bayoo v sosednjih pisarnah, je tvitnil, da sta napadalca najprej vstopila k njim.

“Ob 11.25, ko sta izkoristila poštarico, sta dva oborožena moža s pokrito glavo vstopila v našo pisarno,“ je napisal na twitterju. “Iskala sta *Charlieja*“. Cresson je rekel, da sta izstrelila dva strela, ki sta zadela vrata in okno.

Druga priča je dnevniku *Liberation* povedala, da sta za nadstropje pisarne *Charlie Hebdo* vprašala vratarja. Ženska, ki dela v pisarnah na drugem nadstropju nasproti *Charlie Hebdo* je radiu France Info povedala, da “se je najprej slišala močna eksplozija. Zatem je nekdo silovito odprl vrata v našo pisarno in zahteval, da mu povemo, kje je *Charlie Hebdo*. Bil je oborožen s puško. Umaknili smo se nazaj. Ko je odšel, smo slišali strele. Pogledali smo skozi okno in videli dva oborožena moška, ki sta tekla. Kričala sta in ponovno streljala.“

(Vir: *The Guardian*, sreda, 7. januarja 2015)

III.:

Osnovna načela etičnega in objektivnega novinarstva

Po podatkih Združenja profesionalnih novinarjev, najbolj ugledne organizacije poklicnih novinarjev v Združenih državah Amerike, so štiri osnovna načela etičnega novinarstva:

- 1) Trudi se priti do resnice in poročati o njej,
- 2) Povzroči čim manj škode,
- 3) Deluj samostojno,
- 4) Bodi odgovoren in transparenten.

Poleg tega se mora profesionalen novinar truditi, da ostane kjerkoli in kadarkoli nepristranski, in da poroča samo o stvareh, ki jih sam izve. Etičen in objektivni novinar mora tako imeti osnovne človeške vrednote, da lahko uresničuje novinarske naloge na najbolj strokoven način. Če se še malo poglobimo v omenjene vrednote, bi profesionalni novinar vedno moral:

- a) Znati predstaviti etične izbire in postopke svoji publiki,
- b) Le-to spodbujati in se nikoli ne izogibati pogovoru z njo ali z drugimi, ki so v direktni povezavi z njegovim ali njenim delom,
- c) Nemudoma odgovoriti na vprašanja, povezana z resničnostjo, jasnostjo in pravičnostjo,
- d) Priznati napake ali jih hitro in vidno popraviti,
- e) Razložiti pazljivo in jasno vse popravke ali dopolnila.

Prav tako mora takoj razkriti neetično obnašanje v novinarstvu, vključno z organizacijami, ki se ukvarjajo z novinarstvom, ter se vedno obnašati v skladu z visokimi standardi, ki jih zahteva od drugih. Ali se vam vse to zdi in sliši preveč teoretično? Mogoče, zato bomo v nadaljevanju poskusili to bolj konkretno predstaviti skozi specifične primere tega, kar bi morali početi in čemu naj bi se izogibali.

A. Korupcija

Kaj to je

Korupcija je fenomen, ki ga ni potrebno preveč analizirati. Vsak odrasel iz kateregakoli konca sveta bi lahko poročal o vsaj enem njemu znanem primeru. Ni potrebno omenjati, da je osrednja naloga novinarjev razkrivati vire korupcije in jih javno izpostaviti. Kaj pa korupcija znotraj medijev? Pogosto opisujemo medije in v njih zaposlene osebe kot "ogledalo družbe", saj ne morejo biti imuni na patologijo družbe, v kateri delujejo. Zato je eden od glavnih izzivov, s katerimi se je potrebno soočiti tako v družbi kot v medijih, prav korupcija. Kaj pravzaprav je korupcija v medijih? Za katere novinarje lahko rečemo, da so podlegli korupciji in zakaj?

Odgovor na to vprašanje je zelo enostaven. Za skoraj vse velja, da je korupcija sprejemanje daril v zameno za ugoden članek. Lahko gre tudi za plačano pot ali izlet, ki ga novinarju ponudi in plača zasebno podjetje. Prav tako se lahko nanaša na ogromne vsote denarja, ki jih kakšna medijska hiša prejema za oglaševanje in ji preprečujejo, da bi poročala v škodo oglaševalcu.

Čeprav se nam lahko poročanje o skorumpiranih sistemih, državah ali drugih organizacijah/telesih (zunanja korupcija) zdi relativno enostavno, to ni tako. Potrebno je upoštevati specifične okoliščine, s katerimi se mora novinar soočiti pred samim poročanjem (stopnja demokracije ali avtoritarnosti določene vlade, kako razviti so inštrumenti civilne družbe ali kako učinkoviti so mehanizmi za boj proti korupciji).

Še bolj zahtevno je poročati o korupciji znotraj novinarskega poklica (notranja korupcija) iz povsem očitnih razlogov (strah pred odpuščanjem, sodelovanje s kolegi idr.).

V obeh primerih je potrebno imeti jasne misli, biti objektivni in popolnoma predan zgoraj omenjenim načelom.

Kako poročati

Poročanje o zunanji korupciji

Novinar mora vedno uporabiti naslednje taktike:

Zavedati se, da deluje kot nadzornik javnih zadev in vlade.

Zagotoviti, da javni posli potekajo pred očmi javnosti in da so javni podatki dostopni vsem.

Predstavite okoliščine. Bodite izjemno pozorni, da ne bi napačno predstavili ali poenostavili zadeve, ko promovirate, predstavljate ali povzimate vaše poročilo.

Zbirajte, posodablajte in popravljajte informacijo med potekom celotnega postopka nastajanja vašega poročila.

Nedvomno navedite vire. Javnost ima pravico dostopa do čim več informacij, da bi lahko presojala o zanesljivosti in motivih samih virov. Ko uporabljate anonimne vire, razložite natančno, zakaj ste se za to odločili. Protislovno bi bilo poročati o korupciji in hkrati skrivati kakšno informacijo brez tehtnih razlogov.

Pozorno poiščite glavne osebnosti iz vaših poročil ter jim omogočite, da odgovorijo na kritike ali obtožbe o kaznivih dejanjih.

Izogibajte se delu pod krinko ali drugih tajnih metod zbiranja informacij, razen če s tradicionalnimi odkritimi metodami niste prišli do informacij, ki so ključnega pomena za javnost.

Previdno in pogumno zahtevajte odgovornost od tistih, ki imajo moč. Dajte besedo tistim, ki je nimajo.

Podpirajte odprto in civilno izmenjavo mnenj tudi tistih, s katerimi se ne strinjate.

Izognite se stereotipom. Novinarji morajo premisliti o načinu, kako naj njihove vrednote in izkušnje vplivajo na poročanje.

Omogočite dostop do izvirnega gradiva, ko je to pomembno in ustrezno.

Ne spreminjajte namenoma podatkov ali konteksta, vključno z vizualnimi informacijami.

Dajte več prostora šibkim, napačno predstavljenim, žrtvam korupcije in ne tistim, ki korupcijo podpirajo in poskušajo opravičiti svoje sodelovanje v njej.

Notranja korupcija

Novinar mora vedno imeti v mislih, da je njegova najpoglavitejša dolžnost služiti javnosti in ne svojim sodelavcem, prijateljem ali delodajalcem. Zato:

Se je potrebno izogibati navzkrižju interesov, stvarnih ali navideznih, in razkriti neizogibne spore.

Na vsak način se izogibajte darilom, uslugam, vsaki obliki gotovine, brezplačnim potovanjem ali privilegijem. Vzdržite se katerihkoli zunanjih dejavnosti, ki bi lahko omadeževale vašo integriteto ali nepristranskost ali poškodovale kredibilnost.

Ne privolite na ugodnejše obravnavanje oglaševalcev, donatorjev ali drugih interesentov in se uprite notranjemu ali zunanjemu pritisku, s katerim bi želeli vplivati na poročanje.

Ločite novico od oglaševanja in nasprotujte nenavadnim "hibridom", ki zabrisujejo ločnico med enim in drugim. Oglaševalske vsebine morajo vedno biti zelo jasno označene.

Primer/pretekle izkušnje

Januarja 2015 je mreža Balkan Investigative Reporting Network (BIRN) objavila članek o tem, da je Elektroprivreda Srbije, državno podjetje za distribucijo elektrike v Srbiji, na razpisu za prenovo rudnika Tamnava izbrala konzorcij brez izkušenj na tem področju in tako pomembno zvišala celotni strošek investicije. Srbski premier Aleksandar Vučić se je odzval z izjavami, da je članek netočen in BIRN-ovi novinarji lažnivci. Prav tako je obtožil BIRN, da je prejel denar od Evropske unije, da bi diskreditiral srbsko vlado. BIRN je zavrnil Vučićeve obtožbe in ponovil, da je članek 100% točen. Tudi Evropska unija se je ostro odzvala na izjave srbskega predsednika vlade in od vlade zahtevala, da ne duši kritik v medijih.

B. Kako se izogniti ali popraviti napake

Kaj to je

Napake so v človeški naravi, še znan pregovor pravi, da kdor ne dela, ne greši. Profesionalni novinar, ki se nenehno sooča z roki, različnimi pritiski in dvomi o verodostojnosti virov, se v osnovi ne more izogniti delanju napak, ne glede na to, ali je poročevalec, glavni urednik ali kolumnist. Novinarji se med seboj razlikujejo po tem, kako se spopadajo z napakami in z izzivi, ki ji napake prinašajo s seboj.

Glavni razlogi, ki stojijo za običajnimi in ne tako običajnimi novinarskimi napakami so:

- Pomanjkanje časa za ponovno preverjanje
- Prekratki roki
- Zavajajoče ali lažne informacije
- Pritisk nadrejenih
- Preveč zaupanja v lastne zmožnosti ali instinkte
- Umazana igra

Vse zgoraj omenjene napake, razen zadnje, se uvrščajo v kategorijo nenamernih napak. Umazana igra se dogaja v primerih, ko novinar vnaprej ve, da bo objavil netočno informacijo in tako namenoma ustvaril napačen vtis in oškodoval kakšnega posameznika ali organizacijo. Tovrstne "napake" so v direktnem nasprotju z osnovnimi načeli strokovnega novinarskega dela, ki smo jih že omenjali, in bi morale biti strogo kaznovane. Vse druge napake, ne glede na resnost, je možno popraviti ali objaviti popravek.

Kako se izogniti popravkom

Prvo kot prvo, profesionalni novinar se mora vedno zavedati, da ni opravičil za netočne ali lažne informacije. Javnost, delodajalci in kolegi lahko napako oprostijo, ampak je ne bodo zlahka pozabili. Zato je vedno bolje, če ne poročamo o nečem, o čemer nismo stoodstotno prepričani.

Ker pa se napake rade in vedno znova dogajajo, je dobro vedeti, kaj storiti v takem primeru. Prvi korak je brez obotavljanja priznati, da smo napako storili in jo popraviti hitro in vidno. Poleg tega je vedno potrebno razložiti popravek in razložiti zgodbo nazorno in jasno. Če bi kdo zahteval objavo replike na članek, mu je potrebno ugoditi brez pomislekov in v celoti brez dodatnih komentarjev.

Primeri/pretekle izkušnje

Sledi nekaj primerov popravkov napak na podlagi zgoraj navedenih načel:

The New York Times

“Članek, ki je bil objavljen v nedeljo o diplomatskem življenju J. Christopherja Stevensa, ameriškega veleposlanika v Libiji, ki je bil ubit prejšnji teden, je nepopolno navedel pripoved g. Stevensa o srečanju Cecilije Sarkozy, takratne žene francoskega predsednika, z libijskim diktatorjem polkovnikom Muammar el-Qaddafijem leta 2007. Četudi je g. Stevens omenil, da naj bi Qaddafi razprl haljo, pod katero naj ne bi imel ničesar, nekdanja ga. Sarkozy, zdaj ga. Attias, trdi, da Stevens ni bil navzoč na srečanju in da omenjena anekdota ni resnična.

V članku smo tudi napačno označili državo, v kateri je g. Stevens služboval skupaj z nekdanjim diplomatom, Johnom Bellom. Bila sta v Egiptu in ne v Siriji.“

(Nedelja, 18. november 2012)

The Guardian

“V članku, posvečenem številu istospolnih članov konservativne stranke, se je avtor Evan Davis skliceval na opombe Bena Fentona, novinarja *Financial Timesa*. Šlo je za napako, saj se je Davis želel sklicati na Bena Furnivala, nekdanjega predsednika skupine lezbijk, biseksualcev, gejev in transseksualcev ParliOut. Z veseljem izpostavljamo, da Fenton ni prispeval k temu članku in da Davis ni imel nikakršnega razloga, da bi ga v članek vključil, saj Fenton ni gej niti ni kdaj javno izpostavil svojih političnih nagnjenja. *The Guardian* obžaluje napako.“

(Glad to be Tory, 21. aprila 2012, stran 37, Weekend)

The Economist

“V članku ‘Vrednost dobrega urednika‘ (7. januarja) smo nevede dokazali bistvo naslova, ko smo Joshua Rosenthala iz Univerze v Puerto Ricu navedli kot ‘Gospo Rosenthal’. Naziv spola je bil namenjen njegovi kolegici Sandri Garret. Opravičujemo se obema.“

The Sun

“Poročanje *The Suna* o tragediji v Hillsboroughu pred triindvajsetimi leti je brez dvoma najtemnejši dan v zgodovini tega časopisa.

Poročilo neodvisne komisije za Hillsborough o katastrofi je jasno pokazalo sramotni poskus policije South Yorkshira, da skrije svojo krivico za dimno zaveso laži.

Izpostavlja načrtno kampanjo višjih uradnikov, da bi blatili nedolžne navijače Liverpoola z izmišljenimi in grozljivimi obtožbami, ki so jih podtaknili medijem. Vendar bo dejstvo, da smo poročali o teh lažnih informacijah, kot da bi bile resnične, in s tem omadeževali ugled navijačev Liverpoola, vključno s 96 žrtvami, za vedno omajalo verodostojnost *The Suna*.

Danes se zaradi napačne presoje brez zadržkov opravičujemo žrtvam iz Hillsborougha, njihovim družinam, podpornikom Liverpoola, samemu mestu in vsem bralcem.

Vloga časopisov je, da odkrivajo krivice. Da forenzično raziščejo trditve tistih, ki so na vplivnih položajih. V primeru tragedije Hillsborough nam je spodletelo.“

Opomba: tabloid se je opravičil na naslovnici v četrtek, 13. septembra 2012.

Pa še primer neustreznega opravičila, ki ga je zagrešil medijski velikan *BBC* in njegova televizijska oddaja "Panorama of North Korea":

"*BBC*-jeva močna točka je odkrivanje zgodb v težavnih in nevarnih krajih. Za pripravo oddaje v Severni Koreji je bilo veliko zanimanja javnosti, vendar, po mnenja vodstva, *BBC* ni zagotovil zadostnih informacij o potencialnem tveganju, na podlagi katerih bi se udeleženci, s katerimi je potovala Panorama, lahko pravilno odločili. To je bila resna napaka in *BBC* se upravičeno opravičuje vsem, ki so se pritožili."

(Ponedeljek, 17. april 2014)

Čeprav je medijska hiša priznala napako in se zanjo opravičila, tega ni naredila v živo, kljub temu, da se je napaka zgodila v eni izmed televizijskih oddaj. Namesto tega se je opravičilo pojavilo kot kratko pisno sporočilo.

C. Poročanje pod vplivom pripadnosti etnični, jezikovni, politični, kulturni ali športni skupnosti

Kaj to je

Novinarji so člani širše družbe in so tako lahko pripadniki etničnih, jezikovnih, političnih ali drugih skupnosti. To je povsem normalno in novinarji imajo vso pravico pripadati katerikoli skupini želijo. Težave nastanejo, ko ta pripadnost vpliva direktno ali posredno na njihovo delo. Načela etičnega in objektivnega novinarstva to strogo prepovedujejo. Ampak kako se temu izogniti?

Glavni izziv je seveda v tem, da bi morali poročevalci poročati izključno objektivno in to še daleč ni preprosto. Na primer posameznik, ki se je v šoli ves čas učil, da je sosednja država vedno želela škoditi njegovi, bo nagnjen k temu, da bo negativno poročal o vsem, kar bo povezano z omenjeno sosedo. Novinar, ki je povezan s kakšno politično stranko, se bo težko izognil negativnemu stališču do njenih političnih konkurentov, medtem ko bo navijač določene ekipe nagnjen k poročanju v njen prid.

Kako poročati

Jasno je, da se novinar ne more izogniti etnični ali jezikovni pripadnosti. Vendar se mora profesionalca za vsako ceno izogniti politični pripadnosti. Kljub temu bo vedno težko ostal popolnoma nepristranski.

Zato se je potrebno:

- Izogibati konfliktom interesov, stvarnih ali navideznih.
- Ostati zunaj združenj, ki bi lahko kompromitirale njegovo integriteto ali zmanjšale kredibilnost.
- Vedno razkriti, če je navzkrižje interesov neizogibno.
- Nedvoumno in pogumno zahtevati odgovornost od tistih na oblasti.
- Razlikovati med zastopanjem in poročanjem. Analize in komentarji morajo biti jasno označeni in ne smejo napačno predstavljati dejstev ali konteksta.
- Sprejeti zavezo, da bomo zagotavljali, da se javni posli odvijajo pred očmi javnosti in da so vladni podatki dostopni pregledovanju.

Popolna objektivnost mogoče ni možna, ampak nepristranskost mora ostati glavni cilj. Tudi tisti, ki so plačani, da izražajo mnenje in ne samo, da poročajo – pisci kolumn ali komentarjev, voditelji govornih oddaj, blogerji – morajo vsaj biti seznanjeni z vsemi pomembni stališči in jih morajo ponuditi svojim bralcem ali gledalcem.

Za novinarje, ki poročajo o političnih ali športnih dogodkih, bi morala biti nepristranskost glavno merilo kakovosti. Če ne zmorejo ostati nepristranski, morajo takoj zaprositi za zamenjavo, preden zgrešijo kaj, kar bi zagotovo okrnilo njihovo kredibilnost ali kredibilnost njihovega delodajalca. To seveda ne pomeni, da mora novinar zato pasti v druge skrajnosti, recimo strah pred oddajanjem glasu na volitvah. A ko je ogrožena kredibilnost, je nepristranskost enostavno nujna.

Enako velja tudi, ko gre za družinske člane ali ljudi, s katerimi smo v tesnih odnosih. Tudi to bi lahko odprlo dodatno vrsto etičnih vprašanj. Novinar bi se moral na vsak način izogniti poročanju o javnih aktivnostih oseb, ki so z njim povezane. V nasprotnem primeru obstaja velika verjetnost, da ga bo zaznamovala “stigma“ protekcionizma, tudi če to ni njegov namen.

In kako naj se obnaša novinar, ko dela za časopis, televizijo, radio ali spletni portal, ki ima jasna politična, športna ali druga stališča? Gre za težko vprašanje, ki ne dopušča veliko možnosti. Jasna uredniška politika, ki je znana vsem zaposlenim in javnosti, lahko reši nekatere od težav, a brez dvoma ne vseh. Če ni druge možnosti, je potrebno spodbuditi medije, da jasno izražajo svojo podporo posameznim kandidatom ali strankam. Tovrstna praksa je običajna v ZDA in na nek način zmanjša breme, ki ga morajo nositi novinarji.

Seznanimi bralce/gledalce s tem, kateri kandidati delijo vizijo časopisa, je del dialoga med enim in drugim. Profesionalni novinar bi moral vseeno izkoristiti vsako priložnost, da opozori na razliko med novicami in mnenji.

Združenja novinarjev morajo pri tem prav tako igrati ključno vlogo s spodbujanjem svojih članov in delodajalcev, da jasno sledijo podobnim standardom in tako ustvarjajo bolj zdravo in pravično delovno okolje.

Primer/pretekle izkušnje

Primeri dobre prakse

Urednik/založnik Denverskega dnevnika je svoje zaposlene nekoč prosil, naj se ne udeležijo koncerta skupine, ki je svoje prihodke darovala v podporo nekemu kandidatu za senatorja. Poziv je bil naslovljen na vse zaposlene, od uredništvu do poštnega oddelka.

Notranji etični kodeks severnoameriških medijev, kot sta *NPR* ali *ABC*, novinarjem prepoveduje sodelovanje na zborovanjih ali protestih, povezanih z zadevami, o katerih omenjena medija poročata. To pomeni skoraj vse tovrstne dogodke.

Primer slabe prakse

Način, kako so mediji pod državnim nadzorom, kot sta *BBC* ali *El Pais*, poročali o referendumih na Škotskem ali v Kataloniji.

Način, kako so grški mediji poročali o Turčiji in Republiki Makedoniji. Vsi osrednji mediji skoraj vsako informacijo, ki pride iz Grčije ali Cipra, enoglasno obsojajo in označujejo za provokacijo proti omenjenima državam. Neodvisno od politične usmerjenosti prevzemajo grški mediji brez zadržkov zunanjo politiko Grčije.

IV.:

Izzivi novih tehnologij

Stanje je danes popolnoma drugačno, kot je bilo v prejšnjih desetletjih. Prenosniki, digitalne kamere in celo miniaturne kamere visoke kakovosti ali pametni telefoni, visoko sofisticirana tehnologija in brezžični internet omogočajo novinarjem, da v živo pošiljajo besedila, slike ali video posnetke naravnost z bojišča. To predstavlja v primerjavi z delom pred dvajsetimi leti izjemno prednost za današnje vojne poročevalce in poročevalce na sploh.

Vendar ima tako kot vsak drugi tehnološki napredek tudi ta svojo slabo plat. Veliko lažje je nadzorovati dejavnost novinarjev, vključno z vojnimi poročevalci. Prav tako je bolj enostavno neopaženo nadzorovati njihovo gibanje, s kom se pogovarjajo, kakšne informacije skranjujejo na svojih prenosnikih ali telefonih. Zaradi tega lahko varnostne in obveščevalne agencije in vsi tisti, ki razpolagajo s potrebno opremo (ki ni nujno draga ali zahtevna za uporabo) ogrozijo novinarja ali mu grozijo.

Zaradi tega bi moral prenosnik ali pametni telefon, ki ga nosite v vojno območje, hraniti čim manj zaupnih informacij. Tovrstne informacije lahko škodujejo vam, vašemu delu in drugim, če pridejo v roke napačnim osebam. Vsa imena, telefonske številke in druge informacije, ki si jih ne morete zapomniti, jih pa nujno potrebujete za delo na terenu, zapišite na koček papirja (če je mogoče, kodirane s kodo, ki si jo sami izmislite), in ga shranite v skriti predal nahrbtnika, oblačil ali čevljev. Kode so lahko enostavne, vendar je ključnega pomena, da ste si jih sami ustvarili.

Številke lahko, na primer, napišete na naslednji način: 0 naj predstavlja 1, 9 predstavlja 2 itd. Uporabljajte vzdevke namesto imen ali, še boljše, pojme, ki vas bodo spominjali na določeno osebo in bodo brez kakršnegakoli pomena za druge. Na primer, lahko uporabite vzdevek "bingo" za osebo, ki rada sodeluje v stavah ali tekmovanjih z nagradami, "vogal" za nekoga, ki živi na vogalu, itd. Tovrstno početje bo zagotovilo večjo varnost za vas in za osebe, s katerimi ste povezani prek kontaktov. Čeprav navidezno primitivna, je tovrstna metoda zelo učinkovita.

V vsakem primeru hranite na vojnih območjih čim manj podatkov na vaših komunikacijskih napravah. Vsakič, ko vam potrdijo, da je bila uspešno prejeta kakšna pomembna ali zaupna informacija ali poročilo, jo izbrišite iz vaše naprave. Kljub temu ne izbrišite vseh podatkov, saj bi bilo sumljivo, če bi kdo od vas zahteval, da pokažete vaše delo in na napravi ne bi bilo nobene slike, videa ali dokumentov, ki bi jih lahko pokazali. Obstaja možnost, da se spomin na vaši razdeli tako, da je del vsebine viden vsem, medtem ko je drugi del viden samo ob uporabi posebne kode. Najnovejše verzije mobilnih operacijskih sistemov (IOS in Android) omogočajo uporabnikom enkripcijo vseh informacij shranjenih na mobilnih napravah z dodatno stopnjo varnosti.

V mnogih državah uporabljajo vlade sisteme za filtriranje interneta. Predvsem dokler trajajo spopadi, množični protesti ali demonstracije (npr. v Turčiji med protesti v Gezi Parku leta 2013), je lahko poročevalsko delo zelo močno omejeno.

V nadaljevanju predstavljamo nekaj načinov, kako se izogniti spletni cenzuri:

Web Proxy storitve

Web proxy storitve se običajno uporabljajo za skrivanje vašega IP naslova in tako zagotovijo anonimno brskanje po spletu ter posledično zaščitijo spletno zasebnost. Poleg tega lahko s temi storitvami zaobidete spletne filtre in požarne zidove in si tako zagotovite deblokiranje spletnih mest, kot je Youtube, Facebook, Twitter in druge pogosto blokirane strani. Ko uporabljate web proxy za dostop do kakšnega spletnega mesta, bo na njem viden IP naslov proxyja in ne IP naslov vašega računalnika. S tem si zagotovite anonimnost. Obstaja na stotine brezplačnih web proxy ponudnikov, ki vam zagotavljajo omenjene storitve, vendar vseeno obstajajo tudi varnostna tveganja pri uporabi web proxyja med brskanjem po spletu.

Ko uporabljate web proxy, varnost občutljivih informacij, ki jih prenašate, ni zagotovljena. Zato se z uporabo web proxyja izpostavljate možnosti, da hekerji ukradejo vaša gesla ali druge občutljive podatke.

Dodatne informacije lahko preverite na spletnem mestu http://en.cship.org/wiki/Main_Page ali se obrnite na koga z več izkušnjami, da vam namesti te storitve na vaše naprave.

VPN storitve

VPN ali virtualno zasebno omrežje je povezava z omrežjem, ki vam omogoča vzpostavitev varne povezave prek javnega spleta z zasebnimi omrežji na oddaljenih mestih. Z VPN-om se ves omrežni prenos (podatki, zvok in video) odvija preko varne virtualne povezave med naročnikom in VPN strežnikom, ki kodira vse informacije.

VPN tehnologija uporablja kombinacijo elementov, kot je enkripcija, protokoli vodene povezave, strnjevanje podatkov in zavarovane povezave, ki zagotavljajo varen dostop do zasebnih omrežij, ki zaščitijo vašo identiteto.

Sčasoma se je VPN razvil do točke, da ponuja isto stopnjo varnosti povezav med dvema z internetom povezanimi napravama. Uporaba VPN-a je danes zelo popularna med novinarji, ki lahko na ta način zaščitijo svojo zasebnost na spletu, si zagotovijo varno brskanje in dobijo neomejen dostop do vsebin na spletnih mestih, ki so drugače blokirana ali cenzurirana.

Tor storitve

Tor je brezplačna programska oprema in odprto omrežje, ki vam pomaga izogniti se analizam spletnega prometa, ene od oblik spletnega nadzora, ki ogroža tako osebno svobodo kot zasebnost, zaupno poslovanje in celo državno varnost. Tor se enostavno uporablja tako, da se prenese Tor brskalnik <https://www.torproject.org/download/download-easy.html.en>, ki vam ponuja vse, kar potrebujete za varno brskanje po spletu.

Nove tehnologije so lahko zelo koristne za novinarje, ampak predstavljajo tudi velike izzive. Na primer novinarji, ki delajo v vojnih območjih ali poročajo iz kakšnega drugega spopada, naravne katastrofe ipd., bi morali vedno imeti v mislih vse interesente – tiste, ki bi radi prikrili vzroke katastrofe, žrtve ali velike napake kakršnekoli vrste, lahko tudi tragične rezultate kakšnega dogodka. Podobno je tudi pri raziskovalnih novinarjih, ki se želijo poglobiti v raziskavo kriminalnih primerov, korupcije ipd. Tudi če niso v območju spopadov, so lahko tarče napadov.

V vseh teh primerih si morajo novinarji zagotoviti varne komunikacije s kolegi ali viri. Obstaja vrsta tehnik, ki preprečujejo prisluškovanje in prestrezanje komunikacij med novinarji.

Da bi to dosegli, morajo imeti novinarji posebna znanja, veščine in orodja. Vendar je to lažje rečeno kot storjeno. Večina novinarjev se zanaša na strokovnjake znotraj skupnosti. Obstajajo celo specializirana omrežja, ki se s tem ukvarjajo. Ne glede na to lahko vsakemu novinarju koristi poznavanje nekaj osnovnih enostavnih zvijač in nasvetov, s katerimi lahko zaščitijo svoje komunikacije.

Tako na primer obstajajo alternativni ponudniki elektronske pošte, ki jih uporabljajo samo ljudje, ki so se odločili deliti skupni prostor za komuniciranje. Ena od zvijač je “sprožiti” IP naslov, ki omogoča uporabniku, da se predstavi kot delujoč v različnih državah, pa čeprav je ves čas na istem mestu. Spreminjanje IP naslova vam lahko tudi omogoči dostop do nekaterih spletnih strani v državah, kjer je dostop do njih prepovedan (s posebnimi

programi lahko zamenjate vaš uradni IP naslov za drugega iz druge države in si tako lahko ogledate spletna mesta, ki so v lokalnem okrožju prepovedana). Spreminjanje IP naslovov otežuje sledenje, saj se vaša lokacija spreminja: mogoče na priemer sedite v Nemčiji, vendar vaš IP naslov pokaže, da ste v Kanadi, Nigeriji, Italiji in Romuniji.

Možno je uporabljati tudi komunikacijske protokole z enkripcijo tako za elektronsko pošto kot za telefonske klice. Popolna zaščita pred nadzorom komunikacij ni možna, vendar morajo novinarji narediti kar se da, da se izognejo varnostnim težavam.

Digitalna varnost

Kot je nazorno pokazal primer Snowden, je postal digitalni nadzor resna težava civilne družbe. Novinarji so lahko predvsem tarče državnih in meddržavnih oblasti in hekerjev. Potem ko smo izpostavili pomen osebne varnosti, se bomo zdaj osredotočili na tehnike in protokole digitalne varnosti, ki bi jih novinarji morali uporabljati, da bi se izognili tveganjem za njih same, za njihove podatke in vire.

Zavedajte se, da ste lahko potencialna tarča digitalnega nadzora, še posebej, če raziskujete občutljive zadeve kot so:

- Teroristični napadi in/ali ljudje ali organizacije, povezane z njimi
- Organiziran kriminal (t.j. tihotapljenje drog ali orožja, pranje denarja, promet z ljudmi, itd)
- Geopolitične zadeve (t.j. območja spopadov kot Izrael/Palestina, Ukrajina, Islamska država, Irak, Sirija ipd.)
- Primeri potencialnih vojnih zločinov.

V takih primerih bi lahko nekdo na skrivaj na vaš računalnik namestil vrhunske in težko opazne programe ali naprave, da bi lahko sledil vašemu delu (pritiski na tipke, preslikave vašega zaslona, možno je celo uporabiti sam računalnik za snemanja dogajanja v prostoru s pomočjo že vgrajenega mikrofona in video kamere). Seveda se lahko vse te dejavnosti izvajajo tako na pametnih telefonih kot na prenosnih računalnikih. Pametni telefoni so najbolj ranljiva in nevarna orodja, saj lahko razkrijejo:

- Komunikacijo preko spleta (z ljudmi, s katerimi se pogovarjate in vsebino teh pogovorov)
- Telefonsko komunikacijo (z ljudmi, s katerimi se pogovarjate in vsebino teh pogovorov)
- Geolokacijo (kraj, kjer ste).

Kako poročati/praktični nasveti in dejanja

Prvo, kar morate storiti, je oceniti stvari, ki jih morate zaščititi:

Vire, sodelavce, podatke, komunikacijo, vas same.

Morate se odločiti, na kakšen način se boste izognili ali zmanjšali učinke digitalnega nadzora vaših dejavnosti, ter se tega držati.

Anonimnost je ključna. Bolj kot ste anonimni, lažje se boste gibalni in bolj varni boste. Zato se morate naučiti uporabljati vse pripomočke, s katerimi boste izboljšali vašo nevidnost.

Dober način za to je uporaba človeških in digitalnih proxyjev, kar pomeni, da se morate za vsako ceno izogniti vaši identifikaciji. Na primer: če morate kupiti računalnik za varno komuniciranje, ni modro, da ga kupite sami (še posebej ne, če ga kupite prek spleta z uporabo kreditne kartice). Veliko bolje je, če vse pripomočke, ki jih potrebujete, kupite s posredovanjem proxy osebe, ki ji zaupate in ni direktno povezana z vami.

Digitalni proxyji so naprave in programi, ki prikrivajo IP naslov vašega računalnika (ki je lahko povezan z vašo identiteto) in šifrirajo podatke, ki jih pošiljate po elektronski pošti ali drugih programih za sporočanje.

Potrebno je uporabiti različna orodja, glede na vašo oceno stopnje ogroženosti:

Stopnja ogroženosti; orodja:

Nizka: požarni zid, napredni antivirusni programi, VPN (virtualno zasebno omrežje) orodja in trojan skenerji, Truecrypt/BitLocker, varni ponudniki spletne pošte. Bolje bo, če uporabljate operativni sistem Linux, Apple naj bo druga izbira, medtem ko naj bo Windows zadnja.

Srednja: Live distro: Tails, Whonix, Truecrypt, Protonmail. Ločen USB trdi disk.

Visoka: Poseben računalnik, ki mora biti z vami ves čas (da bi se izognili hroščem strojne opreme), Live Distro, enkripcija pošte s pomočjo GPG, USB z enkripcijo z vsemi ključnimi podatki in ključnimi besedami. OTR ali Cryptocat za komunikacije v živo, TOR in end-to-end enkripcija.

(Vir: European University Institute: e-learning moduls: Investigative journalism 2014)

Primer: Spletno mesto oddaje Peščanik (pescanik.net) v Srbiji je bilo leta 2014 tarča več hekerskih napadov. Bili so to močni DDoS napadi, ki so sledili objavi člankov v katerih so razkrili, da so bile doktorske disertacije nekaterih vodilnih osebnosti v Srbiji plagiat.

Zelo uporaben priročnik za digitalno varnost je knjiga *Security in-a-box*, ki sta jo pripravila Tactical Technology Collective in Front Line. Vsebuje brezplačno spletno izdajo na spletnem mestu securityinabox.org v več jezikih (angleščina, nemščina, turščina, ruščina, italijanščina, španščina in še v drugih jezikih).

Knjiga zajema naslednja področja: kako zaščititi računalnik pred zlonamernimi programi in hekerji; kako zaščititi vaše podatke pred fizičnimi grožnjami; kako ustvariti in vzdrževati varna gesla; kako zaščititi občutljive datoteke na vašem računalniku; kako pridobiti izgubljene informacije; kako uničiti občutljive informacije; kako ohraniti zasebnost v spletni komunikaciji; kako ostati anonimen in se izogniti cenzuri na spletu.

V spremni besede knjige piše: *“Odvetniki so vedno bolj zaskrbljeni zaradi svoje digitalne varnosti in to z dobrim razlogom. Čeprav lahko računalniki in splet predstavljajo zelo močna orodja za samo prakso, lahko tudi izpostavijo skupine (ki so mogoče že zelo ranljive) novim tveganjem. S povečanjem števila odvetnikov, ki se zanašajo na digitalno tehnologijo za širjenje svojega dosega, zbiranje podatkov, oblikovanje informacij, komunikacijo in mobilizacijo, postajajo tveganja večja. Če ste odvetnik, ki se osredotoča na občutljive zadeve ali tesno sodelujete s takimi ljudmi, potem ste verjetno že izkusili (ali slišali za) varnostne grožnje, usmerjene k vašemu digitalnemu komuniciranju in poslovanju ali vam samim. Računalniki in podporni diski, ki so bili odvzeti, gesla, ki so se skrivnostno zamenjala, lokalne spletne strani, ki so bile tarča napadov ali preobremenjene z zlonamernim spletnim prometom, tuja spletišča, ki niso več dostopna ali elektronska pošta, ki naj bi bila ponarejena, blokirana, spremenjena ali jo je prebral še kdo drug. Vse to so resnične zgodbe in mnoge med njimi so se, kar je še hujše, dogajale v okoljih, v katerih so bili računalniški operacijski sistemi zastareli, programi pogosto piratski in povsem okuženi z virusi.“*

V.:

Splošna priporočila

Zaščita medijske hiše pred terorističnimi/kriminalnimi napadi

Profesionalni novinarji in mediji so lahko tarče groženj ali napadov tudi, če delajo daleč od območji spopadov. Medijske hiše v “mirnih državah“ so bile prav tako tarča terorističnih napadov ali napadov med potekom demonstracij. Zato je potrebno upoštevati nekaj splošnih priporočil:

1. Vzpostavite varnostni nadzor nad ljudmi, ki obiskujejo vaše uredništvo ali pisarne. Ni vedno nujno, da gre za drage nadzore, lahko je to samo varnostna kamera, ki je postavljena pri vhodnih vratih, in redno preverjanje oseb, ki vstopajo v pisarno. Ne odpirajte vrat neznanim osebam. Dogovorite se za posebno sobo za sestanke izven varnega območja. Z neznanimi osebami in viri se dogovorite za sestanke zunaj stavbe vašega podjetja, na kakšnem javnem mestu, kot na primer v kavarni.

2. Bodite pozorni pri odpiranju paketov ali pisem, ki jih prejimate. Upoštevajte, da lahko pisma/bombe pošiljajo tudi medijem. Njihova izdelava je enostavna in jo lahko izpelje tudi amater, vendar ni kljub temu nič manj nevarna in lahko resno poškoduje ali ubije prejemnika. Bomba je lahko tudi zakrinkana v božično voščilnico, pismo ali paket. Prav tako se lahko v knjigi ali dokumentu, ki jih prejme uredništvo, skriva eksplozivna naprava. Večinoma se v teh pismih uporablja plastični eksploziv. Pisma pa lahko vsebujejo tudi antraks ali kakšno drugo kemično orožje. Seveda obstaja tudi nevarnost prejemanja radioaktivnega paketa. Redno preverjanje radioaktivnosti pisem in paketov, poslanih uredništvu, bi lahko bilo koristno. Na primer pisma, ki so bila poslana različnim medijem in politikom v ZDA leta 2001, so vsebovala antraks. Pet oseb je umrlo in 17 jih je bilo okuženih. Če ste v dvomih glede kakšnega pisma, takoj zaprosite policijo za pomoč.

3. Resno jemljite vsako grožnjo in o njej obvestite policijo. Dobro je tudi, da o tem obvestite javnost, domača združenja novinarjev in skupine za zaščito svobode tiska in

človekovih pravic ter mednarodne organizacije za svobodo tiska in človekovih pravic, kot so SEEMO ali pa meddržavne organizacije kot sta OVSE ali Svet Evrope, itd.

4. Srečanj z neznanimi osebami/viri izven prostorov uredništva naj se vedno udeležita dva novinarja. Eden naj se sestane z virom, drugi pa naj ostane v bližini in nadzoruje dogajanje. Če bi bilo potrebno, mora on poklicati policijo.

5. Če je to možno, je priporočljivo avtomatsko snemanje vseh vhodnih telefonskih klicev.

6- Shranjujte vsa elektronska sporočila, ki jih prejmete, ter omogočite enemu od sodelavcev dostop do njih v nujnih primerih.

7. Če je katero od poročil, ki jih je objavila vaša hiša, sprožilo negativen odziv kakšne skupine ali posameznika, zaprosite za nasvet mednarodne organizacije za svobodo tiska, domača združenja novinarjev in policijo.

8. Podprite medije solidarno in poročajte o primerih, ko se katera od medijskih hiš znajde težavah. Shranite podrobnosti v zvezi s članki/fotografijami/karikaturami, ki so bile tarča napadov in pomagajte mediju pri širjenju informacij o primeru.

9. Če imate občutek, da bi vaše poročilo lahko izzvalo nevaren odziv, na primer s strani lokalne kriminalne skupine, organizirajte objavo poročila v sodelovanju z medijsko hišo izven države. Naj tuji mediji prvi objavijo zgodbo in potem se vi sklicujete na njih. Tako lahko zaščitite vaše sodelavce pred grožnjami. Kriminalci dobro sodelujejo med seboj tudi preko meja, ampak v večini primerov bo kriminalna skupina prej grozila lokalnemu novinarju kot tuji medijski hiši.

Zaščita pred obveščevalnimi službami

Novinarji so zelo pogosto tarče obveščevalnih služb. V vsaki državi je dejavnih več različnih domačih obveščevalnih služb (civilna, vojaška, specializirana za inštitucije, kot je na primer ministrstvo za zunanje zadeve) in tudi tujih. Nekatere tuje službe delujejo prek diplomatskih misij, druge so navzoče v državah z lastnimi predstavniki in v nekaterih državah obstajajo celo uradne pisarne tujih obveščevalnih in policijskih inštitucij.

1. Mislite na to, ko uporabljate telefon ali prenosni računalnik. Za delo, ki naj bi bilo zaščiteno pred drugimi, vedno uporabljajte dodatne prenosnike, ki nimajo možnosti povezovanja s spletom (brez w-lan povezave).

2. Zavedajte se, da lahko vsak USB ključ, tudi nov, vsebuje vohunske programe. Tovrstni programi so lahko tudi na drugih nosilcih, kot so CD ali DVD.

3. Če vas član obveščevalne službe ali policije ali kakšen drugi uradnik pozove kot novinarja na “informativni pogovor“ ali vam ponudi “sodelovanje“, uporabite moč medijev in javno naznanite, da se je to zgodilo. Če menite, da bi vam srečanje s predstavnikom države lahko zagotovilo koristne informacije, ne pozabite, da ste novinar. To pomeni, da lahko uporabite vse razpoložljive vire. Hkrati pa ne smete predstavnikom države posredovati morebitnih pomembnih informacij, s katerimi vi razpolagate. Še manj če gre za informacije, ki bi lahko bile uprabljene za pregon in bi uničile življenje določene osebe. S takimi ljudmi se srečujte samo na javnih mestih. Če je mogoče, naj vas spremlja sodelavec, ki bo z razdalje opazoval srečanje. Nikoli ne sprejemajte plačil ali podpisujte dokumentov. Nikoli ne privolite na sodelovanja, če vam jih predlagajo. Trudite se ostati samostojni in si med srečanju prizadevajte “nadzorovati“ potek. Ne dovolite, da vam predstavnik države začne nadzirati delo in življenje.

4. Če potujete, se zavedajte, da je v vsaki hotelski sobi lahko skrita kakšna majhna kamera. Danes je montaža takih kamer zelo enostavna.

5. V hotelski sobi ne puščajte nobenih dokumentov ali prenosnikov, tudi če jo zapustite le za pet minut ali greste samo do recepcije. Ta čas lahko izurjenemu članu obveščevalne službe zadostuje, da prekopira vse kar imate.

6. Če ste dogovorjeni za srečanje – bodisi da poteka v sobi ali na javnem mestu (gostilni, kavarni) – vedite, da vas lahko opazujejo. Lahko je to oseba, ki sedi ob mizi poleg vaše, lahko pa pa vas nadzorujejo tudi preko mikrofona ali kamere. Nova generacija mobilnih telefonov z enostavno uporabo kamere in snemalnikov omogoče snemanje vsakega pogovora, ki ga opravite, včasih tudi s strani kolegov.

7. Trezorji v hotelskih sobah so večinoma zelo enostavni za odpiranje. Ne puščajte pomembnih dokumentov v njih.

8. Vedno zaščitite vaš mobilni telefon in prenosnik z geslom ali pinom. To vam ne zagotavlja varnosti pred agenti obveščevalnih služb ali kriminalci, vendar jim bo vzela vsaj nekaj dodatnega časa, tega pa tisti, ki želijo veše informacijo, pogosto nimajo preveč.

9. Uporabljajte računalniške programe za spreminjanje IP naslova.

10. Če bi to bilo potrebno, uporabljajte med delom različne številke mobilnih in fiksnih telefonov.

Dodatni nasveti

1. Če potujete v tujino, vzemite s seboj dva potna lista, če je to možno (če to zakonodaja vaše države omogoča). Enega imejte pri sebi in drugega pustite na varnem mestu.

2. Če se udeležujete demonstracij, ne nosite s seboj izvornikov pomembnih dokumentov. Če je le mogoče, vzemite kopijo in pustite original doma, v pisarni, v hotelu ali drugem mestu, kjer bivate. Če ste daleč od vašega doma/pisarne, shranite vse pomembnejše dokumente, če je to možno, v trezorju hotelske recepcije ali najemite trezor v banki. Če pa ste povezani s kakšnim lokalnim medijem, shranite omenjene dokumente v pisarni vaših kolegov.
3. Doma ali v uredništvo pustite kopije vseh dokumentov, ki jih boste nesli s sabo. V nujnih primerih lahko enostavno pridobite kopijo skeniranih dokumentov po faksu ali elektronski pošti. Skenirane kopije dokumentov lahko shranite tudi na spletnem strežniku ali strežniku elektronske pošte, in si tako zagotovite enostaven dostop do njih. Ob tem ne pozabite, da lahko po isti poti pridejo do njih tudi kriminalci/obveščevalne službe/hekerji.
4. Vedno imejte pri sebi vašo mednarodno novinarsko izkaznico. Te izkaznice izdajata Mednarodno združenje novinarjev (IFJ) in SEEMO. Prav tako vzemite s sabo izkaznico vaše medijske hiše ali lokalnega združenja novinarjev.
5. Nikoli ne nosite policijske, vojaške ali druge uniforme, če ste na novinarskih nalogah.
6. Včasih je dobro vidno izpostaviti, da ste novinar z napisom "PRESS" na vašem vozilu, včasih pa se je temu vendarle bolje izogniti. Preverite politično in varnostno situacijo v območju/državi, ki jo obiskujete.
7. Ne predvajajte v živo posnetke policijskih intervencij v primerih zajetja talcev ali samomorilskih napadov. Izogibajte se senzacionalističnem poročanju o samomorih, zajetju talcev, vojnah, terorističnih ali kriminalnih dejanjih. Poročanja medijev lahko spodbudijo še druge k samomorilskim ali celo k terorističnim ali kriminalnim akcijam – to je tako imenovan fenomen "okužbe". Vedno se omejite na predstavljanje dejstev.
8. Nikoli ne objavljajte imen ali na kakršenkoli način ne izpostavljajte ali predstavljajte žrtev zločinov, razen če se za to same odločijo.
9. Ne cenzurirajte samih sebe. Če ste bili v to prisiljeni, obvestite o tem vaše kolege, organizacije za svobodo tiska in novinarske organizacije.
10. Če poročate v izrednih pogojih – kot vojni poročevalec ali novinar, ki spremlja vojaške enote med boji ali policijske enote med intervencijami – ste dolžni o tem obvestiti vaše bralce/poslušalce/gledalce, saj morajo vedeti, da delate v posebnih okoliščinah in z neko vrsto cenzure. Zavedajte se tudi, da ste med tovrstnim poročanjem lažja tarča morebitnih napadov.

11. Če ste prisiljeni zapustiti neko državo iz varnostnih razlogov, stopite v stik s tujimi diplomatskimi predstavniki (veleposlaništva) in jih zaprosite za pomoč. Če vam grozijo, da vas bodo umorili in nimate nikakršne zaščite v domači državi, zaprosite za pomoč tuje diplomate, mednarodne organizacije za svobodo tiska in novinarske organizacije, OVSE, Svet Evrope, ter poskusite hkrati pridobiti "novinarski azil" v tujini. V nujnih primerih lahko odhod iz države za več mesecev reši novinarjevo življenje. V državah z visoko stopnjo korupcije ali pa v tistih, kjer so člani specialnih enot, policije, vojaških ali obveščevalnih služb zaščiteni s posebnimi pooblastili in imuniteto v kriminalnih, civilnih, administrativnih ali disciplinskih postopkih, se zelo pogosto dogaja, da storilci kaznivih ostanejo nekaznovani.

12. Seznanite se s pravnim redom države, v kateri delate. Če delate v tujini, preverite tamkajšnje veljavne zakone in predpise. Policija ne ščiti vedno novinarjev, ki so tarča napadov. Ugotovite, ali obstajajo kakšni pravni predpisi, ki bi lahko bili uporabljeni proti vam. Preverite, če oblasti spoštujejo zaupnost novinarskih virov. Prav tako preverite, kako je urejena zakonodaja v zvezi z obrekovanjem, žaljenjem, lažnimi obtožbami, klevetanjem in predvsem krivičnim obrekovanjem. Pomembno je tudi, kako je urejen dostop do informacij in zaščita zasebnosti. Pogosto proti-teroristični zakoni ali tisti o državni varnosti zelo omejujejo delo novinarjev. Novinarji bi morali imeti dostop do uradnikov, predstavnikov vlade, javnih in tiskovnih dogodkov brez diskriminacije. Žal pogosto ni tako.

13. Če tudi delate v "normalnih okoliščinah, se med poročanjem zavedajte, da lahko vedno pride do groženj. Zaščitite vašo družino, preden pride do tega. Vaša družina in prijatelji so lahko tudi tarče groženj zaradi vašega dela. Vaš naslov, podatki o vaši družini (predvsem o otrocih) ali prijateljih naj ne bodo objavljeni javno ali na družbenih omrežjih. Če je to možno, ne objavite točnega datuma rojstva (lahko na primer poveste, da ste rojeni novembra 1950 brez točnega dneva). Ko komu zaupate vaše kontaktne podatke, naj bodo to vedno podatki iz pisarne in ne vaši zasebni.

14. Novinarji, ki redno poročajo z bolj tveganih območjih ali bojišč, so bolj izpostavljeni nevarnosti posttravmatske stresne motnje (PTSD). Po podatkih različnih raziskav lahko med 30 in 40 odstotkov vojnih poročevalcev doživi PTSD. Dodatne uporabne informacije o PTSD-ju je možno pridobiti pri Dart Center for Journalism and Trauma, projektu, ki ga vodi Columbia University Graduate School of Journalism. Dart Center je posvečen informiranju, inovativnemu in etičnemu poročanju o nasilju, spopadih in tragedijah. Več podatkov o PTSD lahko najdete v priločniku, namenjenem tistim, ki delajo v razmerah visokega tveganja: <http://www.ukpts.co.uk/site/assets/UKPTS-Guidance-Document-120614.pdf>.

VI.:

Dodatni dokumenti / dodatne publikacije

1. Akcijski načrt Združenih narodov za varnost novinarjev in vprašanje nekaznovanosti <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/un-plan-of-action/>. Načrt je podprl Svet izvršnih direktorjev ZN 12. aprila 2012. Pripravljen je bil med prvim srečanjem Inter-Agency Meeting ZN, ki ga je sklical generalni direktor UNESCO na zahtevo Medvladnega sveta Mednarodnega programa za razvoj in komunikacije (IPDC). Generalna skupščina ZN je sprejela resolucijo o Varnosti novinarjev in zadevi nekaznovanosti 18. decembra 2013.
2. Resolucija o varnosti novinarjev in zadevi nekaznovanosti iz leta 2013: <http://www.mfa.gr/missionsabroad/images/stories/missions/un/journalists.pdf>.
3. Vodnik za varnost novinarjev Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE): <http://www.osce.org/fom/85777>.
4. Svet za človekove pravice – Varnost novinarjev: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/27/L.7.
5. Vodnik za varnost novinarjev Komisije za zaščito novinarjev (CPJ): <https://cpj.org/reports/2012/04/journalist-security-guide.php>.
6. Varnost informacij za novinarje Centra za raziskovalno novinarstvo: <http://www.tcij.org/resources/handbooks/infosec>.
7. UNESCO – Varnost za novinarje: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/>
8. Poročilo “Digitalna in mobilna varnost za mehiške novinarje in blogerje“: <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Digital%20and%20Mobile%20Security%20for%20Mexican%20Journalists%20and%20Bloggers.pdf>.

9. Digitalna varnost in novinarstvo centra Internews Center for Innovation & Learning: http://www.internews.org/sites/default/files/resources/Internews_PK_Secure_Journalist_2012-08.pdf.
10. Varnost za novinarje: <https://source.opennews.org/en-US/learning/security-journalists-part-two-threat-modeling/>.
11. Sledenje napadom na novinarje, digitalna in mobilna varnost novinarjev in blogerjev: <http://www.icfj.org/our-work/mapping-digital-and-mobile-security-journalists-and-bloggers>.
12. Spletna varnost za novinarje: nikoli ne bodite prepričani, da ste varni: <http://onlinejournalismblog.com/2013/02/06/online-security-for-journalists-never-assume-youre-secure/>.
13. Platforma za inovacije v poročanju: <http://www.ipinewsinnovation.org/>.
14. Naprednejša digitalna varnost za novinarje: <http://www.kbridge.org/en/advanced-digital-security-for-journalists/>.

VII.:

Nasveti po državah

Ni države, v kateri ne bi bilo pritiska na novinarje. V vsaki državi obstaja določena vrsta pritiska na varnost poročevalcev. Pritisk se lahko odvija po zakonskih predpisih ali ga izvaja določena oseba ali skupina (podjetniki, kriminalci, mafija, podjetja, verske skupine, zaporniški uradniki, policisti, obveščevalnih služb, politiki, druge javne osebnosti, ali pa neznani posamezniki – recimo najbližji sosed, ki ni zadovoljen z dejstvom, da novinar poroča o določenem primeru).

Kontakti v nujnih primerih:

V primeru groženj/napadov, naj novinar stopi v stik z:

Lokalno združenje novinarjev:

Ime združenja: Društvo novinarjev Slovenije (DNS)

Naslov: Wolfova 8/1, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefonska številka: +386 1 426 03 63

Elektronski naslov: pisarna@novinar.com

Lokalno združenje novinarjev:

Ime združenja: Združenje novinarjev in publicistov (ZNP)

Naslov: Banija 82, 1292 Ig pri Ljubljani, Slovenija

Elektronski naslov: info@znp.si

Policija: Generalna policijska uprava

Telefonska številka: +386 1 428 400

Številka za klice v sili (24 ur): 113

Elektronski naslov: gp.policija@policija.si

Združenje odvetnikov: Odvetniška zbornica Slovenije

Naslov: Pražakova 8, 1000 Ljubljana

Telefonska številka: +386 1 300 34 20

Elektronski naslov: info@odv-zb.si

Drugi pomembni stiki:

Pisarna predstavnika za svobodo medijev Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE)

Wallnerstrasse 6

1010 Dunaj, Avstrija

Pisarna: +43 1 514 36 6800

Fax: +43 1 514 36 6802

pm-fom@osce.org

Organizacija za medije v Jugovzhodni Evropi (SEEMO)

www.seemo.org

info@seemo.org

IFEX

Za člane IFEX https://www.ifex.org/our_network/. IFEX je bil ustanovljen leta 1992 v Montrealu, Kanadi, ko se je združilo dvanajst vodilnih organizacij za svobodo izražanja, da bi ustanovilo koordinirani mehanizem, ki se bo hitro odzval na kršitve svobode izražanja po celem svetu.

Europol

<https://www.europol.europa.eu/>

Interpol

<https://www.europol.europa.eu/>

Media Support

<http://www.mediasupport.org>

International News Safety Institute (INSI)

<http://www.newssafety.org/home>

O avtorjih:

Radomir Ličina

Urednik *Danas*, Srbija

Radomir Ličina je eden ustanoviteljev in lastnikov časopisa *Danas*, samostojnega političnega dnevnika iz Beograda, Srbije. Ima več kot 45 let izkušenj v novinarstvu, ki jih je pridobil v časnikih nekdanje Jugoslavije (*Borba* in *Naša Borba*) in Srbije. Kot novinar in urednik je poročal iz različnih držav Evrope, Južne Azije in Srednjega Vzhoda ter ZDA. Delal je tudi za srbske medije, prispeval številna poročila, komentarje, analize in intervjuje različnim medijem doma in po svetu. Sodeloval je v nizu regionalnih in mednarodnih dogodkov in forumov, posvečenih svobodi tiska in sodelovanju med ljudmi iz medijev. Skupaj z Oliverom Vujovićem je sprožil in potem soustanovil Organizacijo za Medije v Jugovzhodni Evropi (SEEMO).

Saša Leković

Svobodni raziskovalni novinar in vodja usposabljanj, Hrvaška

Saša Leković je profesionalni novinar od leta 1979. Od leta 2003 dela kot svobodni novinar, vodi nevladno, neprofitno organizacijo Center za raziskovalno novinarstvo (Investigative Journalism Center / IJC, www.cin-ijc.com), s sedežem v Zagrebu (Hrvaška), dejavna pa je po celi Jugovzhodni Evropi. Kot poročevalec in urednik/mentor ter licencirani vodja usposabljanj za raziskovalno novinarstvo je sodeloval s stotinami novinarjev in študentov novinarstva, večinoma iz držav Jugovzhodne Evrope, Armenije in Nigerije. Gospod Leković predava raziskovalno novinarstvo študentom VERN-a (Zagreb) in na Fakulteti za medije in komunikacije na Univerzi Singidunum (Beograd, Srbija). Prav tako dela kot svetovalec pri SEEMO.

Georgios (Jorgos) Papadakis

Novinar, Grčija

Georgios (Jorgos) Papadakis je začel svojo novinarsko pot na postajah *Antenna TV* in *Radio* v Solunu, Grčiji. V nadaljevanju je delal v različnih državah za mnoge grške, regionalne in mednarodne medije, kot so časopisa *Express* in *Eleftherotypia*, makedonski

novičarski portal MKD.mk, *Eurolang* tiskovna agencija in druge. Dela kot direktor za komunikacije *Evropske Svobodne Alianse* (www.e-f-a.org) in kot kolumnist za manjšinski časnik *Nova Zora* (Makedonija) in *Trakyanin sesi* (Turčija) v Grčiji. Izkušnje s področja komunikacij je pridobil tudi kot predstavnik Programa ZN za razvoj (UNDP), zasebnih podjetij v Grčiji in tujini, ter na drugih položajih kot predstavnik za odnose z javnostmi ali svetovalec. Bil je tudi član sveta SEEMO in posebni svetovalec SEEMO generalnega sekretarja za manjšinske medije.

Slađana Matejević

Od leta 2000 je sodelovala v različnih projektih SEEMO.

